

CENÂZE
AHKÂMI,
ISKÂT
VE DEVİR

CENÂZE AHKÂMI, ISKÂT ve DEVİR

Hazırlayan	Fazilet Neşriyat Araştırma Heyeti
Grafik - Tasarım	Fazilet Neşriyat Grafik Servisi
Baskı ve Cilt	Fazilet Neşriyat ve Tic. A.Ş.
Sertifika No	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayıncılık Sertifika No: 16384
ISBN	978-605-69532-3-1
Baskı	İstanbul 2020
İrtibat	Bağlar Mh. Mimar Sinan Cd. No: 54 Güneşli - Bağcılar / İST. Tel: 0212 657 88 00 Faks: 0212 657 95 88 www.fazilet.com.tr bilgi@fazilet.com.tr

© Bütün Hakları Fazilet Neşriyat ve Tic. A.Ş.'ye aittir.
İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek İktibas edilebilir.

İÇİNDEKİLER

Mukaddime.....7

CENÂZE AHKÂMI

Ölüme Hazırlık: Allâh'ın ve Kulların
Haklarının Ödenmesi.....15

Vasiyet.....19

Ölmek Üzere Olan Kimse İçin
Yapılması Gereken Vazîfeler.....23

Cenâze İle Alâkalı Vecîbe ve Vazîfeler.....27

Terikeye Taalluk Eden Haklar.....29

1- Ölen Kimsenin Teçhiz ve Tekfîni.....29

2- Kazâ-i Düyûn: Ölen Kimsenin

Borçlarının Ödenmesi.....31

3- Ölen Kimsenin Vasiyetlerinin Yerine Getirilmesi.....32

4- Terikenin Vârisler Arasında Taksîmî.....32

Ölen Kimseye Yapılacak Vazîfeler.....34

Cenâzelerin Yıkınması.....36

Ölüyü Yıkayacak Kimseler.....40

Ölen Gayr-i Müslimlerin Hâli.....41

Ölü Doğan Çocuğun Hâli.....	42
Vücudunun Tamamı Bulunmayan Cenâze'nin Hâli.....	42
Cenâzelerin Kefenlenmesi.....	43
Kefen ve Cenâze Masrafları.....	46
Yıkanmadan Kefenlenen Cenâzenin Hâli.....	47
Cenâze Namazları.....	48
Cenâze Namazının Hükümü ve Zaman Meşrû Kılındığı.....	48
Cenâze Namazının Şartları.....	49
Cenâze Namazının Rükünleri ve Sünnetleri.....	50
Cenâze Namazına Niyet.....	52
Cenâze Namazının Kılınışı.....	52
Cenâze Duâsı.....	54
Birden Fazla Cenâze İçin Namazın Hükümü.....	60
Cenâze Namazına Sonradan Yetişen Kimsenin Hâli.....	60
Câmi İçinde Cenâze Namazının Hükümü.....	61
Cenâze Namazında Safların Tertibi ve Namazın Hangi Hallerde İade Edileceği.....	61
Cenâze Namazı Kılmak Mekruh Olan Vakitler.....	62
Gıyâbî Cenâze Namazı.....	63
Namazı Kılınmadan Defnedilen Ölünün Hali.....	63
İntihar Eden Kimsenin Namazı.....	64
Gayr-i Müslimlerin ve Kim Olduğu Bilinmeyen Kimsenin Hâli.....	64
Cenâze Namazını Bozan Şeyler.....	66

Cenâzeleri Kabirlerine Taşımak	66
Cenâzelerin Kabirlerine Konulması	71
Definden Sonra Beklemek	77
Telkin	78
Ta'ziye	82
Kabirler ve Makbereler	85
Kabirlere Ağaç Dikilmesi	88
Kabirleri Ziyâret	89
Gayr-i Müslimlerin Kabirleri	93
Şehitler ve Haklarındaki Hükümler	94
Şehîd Hükümünde Olan Kimseler	95
Miras Hukûkuna Riâyet	96
ISKÂT VE DEVİR	
Iskât ve Devir Meselesi	109
Iskât-ı Salâtın Meşrûiyeti	111
Iskât ve Devre Dâir Bazı Hükümler	115
Iskât-ı Salât Devrinin Yapılış Usûlü	120
KAYNAKÇA	125

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Mukaddime

Ecel, her hayat sahibinin ölümü için Allâhü Teâlâ'nın takdir buyurmuş olduğu belirli bir vaktir. Her canlının bir eceli vardır. Ölüm sebepleri değişse de ecel değişmez.

Bu hususta:

أَسْتَعِیْذُ بِاللّٰهِ: وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ
إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُّوَجَّهًا.

“Hem Allâh'ın izni olmadıkça kimseye ölmek yoktur, o va'desiyle yazılmış şaşmaz bir yazıdır.”¹ âyet-i kerîmesi gibi kat'î deliller vardır.

Her canlının hayatı ve ölümü, Allâhü Teâlâ'nın yaratması ve takdir etmesiyledir. Hiçbir kimseye Allâhü Teâlâ'nın takdir ettiği vakitten önce hayat verilmez ve yine hiçbir kimse, eceli gelmedikçe ölmez. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de:

¹ Âl-i İmrân Sûresi, âyet 145.

أَسْتَعِيدُ بِاللَّهِ: وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ
لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْبِلُون.

“Her ümmet için (takdir olunmuş) bir ecel vardır. Artık onların ecelleri geldiği zaman, ne bir saat geri bırakabilirler ve ne de öne alabilirler.”²

Eceli gelince de bir saniye bile fazla yaşayamaz. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de:

أَسْتَعِيدُ بِاللَّهِ: وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجْلُهَا
وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ.

“Halbûki Allâhü Teâlâ hiçbir kimseyi, eceli geldiği zaman asla (ölümünü) geciktirmez. Allâhü Teâlâ, ne yaparsanız hakkıyla haberdârdır.”³ buyrulmuştur.

Dirilten ve öldüren ancak Allâhü Teâlâ’dır. Mahlûkâtının bir kısmını hayat sahibi olarak yaratmış ve bilhâssa insanları imtihan için bu âleme getirmiştir. Nitekim âyet-i kerîmede:

² A’râf Sûresi, âyet 34

³ Münâfikûn Sûresi, âyet 11.

أَسْتَعِيدُ بِاللَّهِ: الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ
أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ.

“O (Allah) ki, hanginizin amelce daha güzel olduğunuzu imtihan için ölümü ve hayatı yarattı. O Azîz ve Ğafûrdur.”⁴ buyrulmuştur.

Dünya saâdeti fâni, âhîret mülkü ve nimeti ise ebedîdir. Fudayl bin İyâz (rah.) demiştir ki: “Eğer dünya tükenecek altın, âhîret ise hiç tükenmeyecek toprak olsa elbette âhîreti dünyâ üzerine tercih ederdim.”⁵

Öyle ise akıllı kimse, dünyayı âhîrete tercih etmemelidir. Âhîret saâdeti, ancak takvâ ile kazanılır.

Takvâ ise Cenâb-ı Hakk'ın haram kıldıklarından sakınmaktır. Allâhü Teâlâ, takvâyı bütün ümmetlere emretmiş ve Kur'ân-ı Kerîm'de:

أَسْتَعِيدُ بِاللَّهِ: وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنْ اتَّقُوا اللَّهَ.

⁴ Mülk Sûresi, âyet 2.

⁵ Hâdimî, Berîka-i Mahmûdiyye, c. 3, s. 17.

“...Celâlim hakkı için, sizden evvel kendilerine kitap verilmiş olanlara da, size de Allâhü Teâlâ’dan korkunuz diye emir ve tavsiye etmişizdir...”⁶ buyurmuştur.

Bütün hayırların aslı ve esâsı takvâdır. Müslüman, takvâ sâhibi olmalı ve kendini Allâhü Teâlâ’nın huzuruna çıkmaya hazırlamalıdır.

Allâhü Teâlâ’nın huzûruna çıkmaya hazırlanmak, onun emirlerini tutmak, yasakladıklarını terk etmek ve ölümü çok anmak iledir. Resûlullah Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem):

أَكْثَرُوا ذِكْرَ هَازِمِ اللَّذَاتِ يَغْنِي الْمَوْتَ.

“Lezzetleri yıkan, yok eden ölümü çokça anınız.”⁷ buyurmuşlardır. Yine Peygamberimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem):

مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ، قَالَتْ عَائِشَةُ أَوْ بَعْضُ أَزْوَاجِهِ: إِنَّا لَنَكْرَهُ الْمَوْتَ، قَالَ: لَيْسَ ذَلِكَ، وَلَكِنَّ الْمُؤْمِنَ

⁶ Nisâ Sûresi, âyet 131.

⁷ Sünen-i Tirmizî, Hadîs-i şerif no: 2307.

إِذَا حَضَرَهُ الْمَوْتُ بُشِّرَ بِرِضْوَانِ اللَّهِ وَكَرَامَتِهِ،
 فَلَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا أَمَامَهُ، فَأَحَبُّ
 لِقَاءِ اللَّهِ وَأَحَبُّ اللَّهِ لِقَاءَهُ، وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا حُضِرَ
 بُشِّرَ بِعَذَابِ اللَّهِ وَعُقُوبَتِهِ، فَلَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَهَ إِلَيْهِ
 مِمَّا أَمَامَهُ، كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ وَكَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ.

“Kim Allâhü Teâlâ'ya kavuşmayı severse Al-
 lâhü Teâlâ da onun huzuruna çıkmasını sever.”
 buyurdular. Hazret-i Âişe (radiyallâhü anhâ) Vâli-
 demiz veya başka bir zevcesi:

“Yâ Resûlallâh! Allâhü Teâlâ'nın huzuruna çık-
 mayı sevmemek ölümü sevmemek değil midir?
 Hâlbuki bizler ölümden hoşlanmayız.” diye sordu-
 lar. Peygamberimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem)
 buyurdular ki:

“Bu şöyle olur: Mümin kul, vefâtı sırasında
 Allâh'ın rahmeti ve mağfiretiyle müjdelendir.
 Ona bu müjdelenen şeylerden daha sevim-
 li başka bir şey yoktur. Mümin kul, Allâhü
 Teâlâ'ya kavuşmayı, Allâhü Teâlâ da onun
 kendi huzuruna çıkmasını sever. Amma ölen
 kul, Allâh'ın azâbıyla müjdelendiyse Allâhü

Teâlâ'nın huzuruna çıkmak istemez, Allâhü Teâlâ da onu rahmetinden uzaklaştırır, azabına yaklaştırır."⁸

Başka bir hadîs-i şerîfte de şöyle buyrulmuştur:

الْكَيْسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ،
وَالْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ.

"Akıllı kimse, nefsini hesaba çekip ölümden sonrası için amel işleyendir. Âciz ise nefsinin hevâsına kapılıp sonrada -hiç hayırlı amel işlemeyen- Allâhü Teâlâ'nın rahmetini umandır."⁹

Bu eserimizde, bir kimsenin vefat etmeden önce yapması tavsiye edilen vasiyetin ahkâmını, vefât ettikten sonra Müslümanlar üzerine bir vecîbe olan yıkanmasına, kefenlenmesine, namazının kılınmasına, defnine, ıskât ve devrine dâir hükümleri, mîras taksîminin İslam Dîni'nin usûllerine göre yapılmasının ehemmiyetini Hanefî âlimlerinin muteber fıkıh kitaplarından derleyerek beyan ettik.

⁸ Sahîh-i Buhârî, Hadîs-i şerîf no: 6507.

⁹ Sünen-i Tirmizî, Hadîs-i şerîf no: 2459.

CENÂZE AHKÂMI

ÖLÜME HAZIRLIK: ALLÂH'IN VE KULLARIN HAKLARININ ÖDENMESİ

Sıhhat ve hayat hiç kimsede devamlı değildir. Hayatın sonu muhakkak ölümdür. Böyle olunca insan gaflet etmemeli, üzerinde bir borç olan hukûkullâhı (Allâh'ın haklarını) ve hukûk-ı ibâdı (kul haklarını) hayatında iken gücü yettiğince ödemeli ve ödeyemez ise vasiyet etmeli; yazdırıp şâhit ile tesbit ettirmelidir. Zîrâ üzerinde haklar olan kimsenin, ölümünden sonra bıraktığı malı yeterli olsa da vârislerinin ve başkalarının bu hakları lâyıkı ile yerine getirmeleri güç olur.

Hazret-i Allâh'ın hakları, farzlar ve vâciblerdir. Bunlar vaktinde ve şartlarına riâyet ederek yerine getirilmelidir. Kazâyâ bıraktığı namaz ve oruçları kazâ etmeli, zekât, hac, keffâret ve adakları var ise onları da edâ etmelidir.

Eğer hasta olup da ölüm ihtimâli varsa, vefâtından sonraya bırakmayarak hemen zekâtını malından ayırıp vermelidir.

Eğer yemin edip yeminini bozdu ise bozduğu yeminlerden her yemin için on fakire keffâret vermelidir.

Oruç keffâreti gerektiren birden fazla şey işledi ise bir keffâret kâfi gelir. Malı yeterse oruç keffâreti için altmış fakirin her birine bir fitre miktarı sadaka vermelidir.

Üzerine hac farz olduktan sonra hacca gitmemişse yahut gitmiş lâkin -Allah muhâfaza buyursun- sonra lisanından küfür kelimesi çıkmış, sonra da tevbe ederek imanını yenilemiş ise haccının iadesi gerekeceğinden malından hacca yetecek kadarını ayırır. Vekili olarak haccedecek güvenilir kimseye emanet eder. Artanını vekile kalmasını vasiyet eder.

Fitre ve kurban borcu varsa ortalama kurban kıymetini ve fitrelerini de fakirlere verir.

Üzerindeki Allâhü Teâlâ'nın haklarını hayatında kendi bizzat böylece yerine getirirse mes'ûliyetten kurtulmuş ve kendine iyilik etmiş olur.

Ölümünden sonra yapılması için vasiyet ederse vasiyeti yerine getirilir.¹

Aldığı borcu yahut satın alıp parasını vermediği şeylerin bedellerini ödemelidir. Elinde emânet

¹ Hâfız Muhammed Esad, Dürr-i Yektâ Şerhi, s. 146.

yahut gasp ettiği mal var ise aynını, elde mevcut değil ise bedelini sahiplerine iâde etmelidir.

Hak sahibi hayatta değil ise vârislerine teslim edip helâlleşmelidir. Onlara da teslim edilmesi mümkün olmazsa sevabının kıyâmette sahibine ulaşması niyetiyle fakirlere sadaka olarak vermesi lâzımdır. Ama alacaklı kâfir olup hakkı dünyada helâl ettirilmez ise kıyâmette pek müşkil olur.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), bir gün Ashâbına, "Müflis kimdir, bilir misiniz?" diye sordular. Onlar da "Bize göre müflis; elinde parası pulu kalmayıdır." diye cevap verdiler.

Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: "Benim ümmetimden müflis o kimsedir ki, kıyâmet günü namaz, oruç, zekât (gibi birçok ibâdet)le gelir. Fakat o, falana sövmüş, falana iftira atmış, falanın malını yemiş, falanın kanını dökmüş, falana vurmuştur. Sonra onun sevapları bu kimselere verilir. Eğer üzerindeki haklar ödenmeden evvel iyilikleri tükenirse, onların günahları alınır ve onun üzerine yüklenir. Sonra da cehenneme atılır."²

Kul hakları ile alakalı olan haramlara riâyet etmek, Hazret-i Allâh'ın hakları ile alakalı olan

²Sünen-i Tirmizî, Hadîs-i şerîf no: 2418

haramlardan daha mühimdir. Zîrâ Allâhü Teâlâ, mutlak olarak ganîdir ve erhamürrâhimîndir. Kul-lar ise fakir, muhtaç ve cimridirler.³

Âlimler buyurdular ki: "Bir kimsenin peygamber ameli gibi ameli olsa, ama üzerinde herhangi bir şahsa ait yarım kuruş hak bulursa o yarım kuruşu ödemedikçe cennete giremez."⁴

Bir kimseyi haksız yere dövmek, yaralamak, çalıştırmak, hakkını vermemek veya sövmek, alay etmek gibi haklar bulursa, hak sahibine hakkını hayatında helâl ettiremez ise Allâhü Teâlâ'ya ilticâ etmeli ve onun adına fakirlere sadaka vermelidir. Umulur ki kıyamet gününde Allâhü Teâlâ onları râzı eder.

Ölümünden sonra gasilden itibaren kabrine defin edilinceye kadar yapılacak bütün muâmelelerde İslâm Dîni'ne uygun ve sünnet-i seniyye üzere hareket edilmesini vasiyet etmelidir.

Üzerindeki Allâhü Teâlâ'nın hakkı ve kul haklarından yerine getiremediklerinin vasiyetlerini de yaptıktan sonra dost, akraba ve hususiyle vasîsine bu vasiyetine dikkat etmelerini sıkıca tenbih etmelidir.

³ Heyet, Siisile-i Sâdât-ı Nakşibendiyye, s. 253

⁴ İmâm-ı Rabbânî k.s. Mektûbât-ı Şerîfe, c. 2, m. 87

Bundan sonra dâimâ tevbe etmeli ve istiğfârı dilinden düşürmemeli; Allâhü Teâlâ'nın af ve mağfiretini ümid ederek rahmetine sığınmalıdır.

VASİYET

Vasiyet, bir malı veya menfaati ölümünden sonrası için bir şahsa veya bir hayır cihetine bağışlamaktır.

Vasiyetlerin meşrûiyeti, birçok âyet-i kerîme, hadîs-i şerif ve icmâ-ı ümmet ile sabittir. Şüphe yok ki bunda, birçok hikmetler ve maslahatlar vardır. Hele zengin olan kimselerin -vârislerini zarara dûçar etmemek sûretiyle- yapacakları vasiyetler, yardımlaşma esaslarına dayanan birer mâlî ibadettir.

İnsan çok kere sevdiği, hallerine acıdığı veya kendisine yakınlığı olduğu halde vâris olamayacaklarını bildiği kimselere yardımda bulunmak ihtiyacını duyar. Bu gibi kimselere yardımda bulunmayı insanî bir vazife sayar, kendisinin hayır ile yâd edilmesini ister. Bâhusus nail olduğu birçok nimetlerin bir şükrânesi olmak için bazı münasip kimselere bir hisse ayrılmasını manevî bir borç bilir. Bütün servetini başkalarına bırakıp âhirete eli boş olarak gideceğini düşünen bir insan; fakirlere, zayıflara servetinden bir hisse ayrılmasını uhrevî bir kazanç olarak görür.

Bu bir sadaka-i câriye olabilir. Bundan dolayı amel defterlerine sevab yazılabilir. Hele dinî vazifelerinden bazılarını her nasılsa yerine getirememiş olan bir müslüman için böyle bir vasiyet, bir vecibe hükmünde bulunur. Peygamber Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem:

مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ يَبِيتُ
لَيْلَتَيْنِ إِلَّا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ.

“Vasiyet edecek dünyalığı bulunan müslüman bir kişiye, vasiyetnamesi yanında yazılmış bulunmadıkça, iki gece geçirmesi muhakkak sûrette câiz değildir.”⁵ buyurmuşlar ve bizleri vasiyete teşvik etmişlerdir.

Cenâb-ı Hak, kişiye ölüm döşeğinde iken malının üçte birini dilediği yere vasiyet etmek salâhiyetini vermiştir. Nitekim hadîs-i şerîfte:

إِنَّ اللَّهَ تَصَدَّقَ عَلَيْكُمْ عِنْدَ وَفَاتِكُمْ بِثُلْثِ أَمْوَالِكُمْ،
زِيَادَةً لَكُمْ فِي أَعْمَالِكُمْ.

“Muhakkak Allâhü Teâlâ, âhir ömrünüzde malınızın üçte birini size sadaka kıldı. Tâ ki

⁵ Sahîh-i Buhârî, Hadîs-i şerîf no: 2738.

(istediğiniz yere vasiyet etmekle) **amel ve tâat-
lerinizde ziyâdelik olsun.**⁶

Bu ilâhî hediyeği kötüye kullanmamak için dînimiz, o vasiyeti umûmî menfaatlere şâmil olmakla kayıtlamıştır.

Velhâsıl: Hevâ ve hevesler ile geçen dünya hayatının zararlarını telâfi için bazı vasiyetler birer çare hükmünde bulunur. İnsan, hayatının böyle hayırlı bir işle nihayet bulmasını arzu eder. Binâenaleyh insanın bunu yerine getirmeye sa- lahiyetli bulunması lâzım gelir. Nitekim bir ölü- nün terikesinden muhtaç olduğu teçhiz ve tek- fini yapılır, borçları ödenir, bu ihtiyaçları yerine getirilmedikçe vârislerine bir şey verilmez. İşte vasiyet de çok kere böyle bir ihtiyaç mahiyetinde bulunur.

Bununla beraber vasiyetlerde de riayet edil- mesi icap eden bazı hususlar vardır. Meselâ malı az, vârisleri ise çok ve fakir bulunan bir kimsenin vasiyet etmemesi efdaldır. Bir hadîs-i şerîfte:

إِنَّكَ أَنْ تَدَعَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَدَعَهُمْ
عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ، يَتَكَفَّفُونَ فِي أَيْدِيهِمْ.

⁶ Sünen-i İbn-i Mâce, Hadîs-i şerîf no: 2709.

“Vârislerini zengin bir halde bırakman, senin için, onları başkalarına el açacak bir halde fakir bırakmandan daha hayırlıdır.”⁷ buyrulmuştur.

Bir de vâris olmayan münasip yakınlarla yapılan vasiyetler, yabancılara yapılacak vasiyetlerden efdaldir. Hattâ böyle bir vasiyetin farz olduğuna hükmeden fakîhler de vardır.⁸ Vasiyetler beş kısma ayrılır:

Vâcip vasiyetler: Emânetlerin ve bilinmeyen borçların ödemesi ile hac, zekât ve keffâretlere âit vasiyetler gibi.

Müstehap vasiyetler: Borcu ve vârisi olmayan bir Müslümanın bütün malını vasiyet etmesi gibi.

Mendup vasiyetler: Zengin olan âlim ve sâlihlere yardım için olan vasiyetler gibi.

Mübâh vasiyetler: Yakın veya yabancı olan zenginlere vasiyet gibi.

Mekruh vasiyetler: Fâsık, günahkâr kimselelere vasiyet gibi.

Bir ölünün bıraktığı malının tamamından cenâze masrafları karşılanır, borçları ödenir, sonra kalan malının üçte birinden vasiyetleri yapılır.

⁷ Sünen-i Nesâî, Hadîs-i şerîf no: 6460.

⁸ Ö. Nasuhi Bilmen, Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fıkhiyye Kamusu, c. 5, s. 121.

Bunlar yapılmadıkça vârislerine bir şey verilmez. Bununla beraber vârisler fakir olup da kendilerine kalacak mala muhtaç oldukları anlaşılırsa vasiyetlerin vâcib olmayanlarını yapmamak evlâdır. Fakat vârisler, zaten zengin ise veya kendilerine düşecek mala muhtaç değillerse bu halde vasiyetlerin yapılması evlâ olur. Zîrâ bu vasiyetin yapılması, bir sadakadır, terk edilmesi de yakınlarla bir hibe (bahşış) kabîlindedir. Sadaka vermek ise hibe etmekten evlâdır.⁹

Vâcib olan vasiyetleri terk edip müstehab veya mendûb olan vasiyetlerde bulunmak câiz değildir. Meselâ zekât, oruç, keffâret borçları var iken ve bunlara malının üçte birini vasiyet etmek vâcib iken çeşme veya câmi yaptırmaya vasiyet etmek gibi.¹⁰

ÖLMEK ÜZERE OLAN KİMSE İÇİN YAPILMASI GEREKEN VAZİFELER

1- Kibleye çevrilir:

Ölmek üzere olan kimseyi (muhtezarı), bir güçlük yok ise kibleye doğru sağ yanı üzerine

⁹ Ö. Nasuhi Bilmen, Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fıkhiyye Kamusu, c. 5, s. 121.

¹⁰ Mehmed Şâkir, Cenâze Devirleri ve İskât, s. 28.

çevirmek sünnettir.¹¹ Ayakları kıbleye doğru olacak şekilde ve başı biraz yükseltilerek arkası üstüne de yatırılabilir. Âdet olan da budur. Bu halde, başı biraz yukarı doğru kaldırılır ki, yüzü kıbleye yönelmiş olsun.

2- Mümkünse tırnak ve bıyık kesmek gibi temizlikten sayılan ve öldükten sonra yapılamayacak sünnetler yapılır.¹²

3- Kelime-i Tevhîd veya Şehâdet telkin olunur:

Kelime-i Tevhîd (Lâ ilâhe illallâh) telkin edilir. Bu bir sünnettir. Şöyle ki: Daha ruhu boğazına gelmeden yanında Kelime-i Tevhîd veya Kelime-i Şehâdet okunur; fakat "sen de oku", diye emredilmez, ısrarda bulunulmaz. Ölmek üzere olan kişi de bu mübarek kelimeyi bir defa okuyup başka bir şey söylemezse, artık telkine son verilir. Böylece son sözü Kelime-i Tevhîd olmuş olur. Nitekim bir hadîs-i şerîfte şöyle buyurulmuştur:

مَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ.

¹¹ Uyurken ve kabre konulmakta da sünnet olan şekil budur. Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 569.

¹² Hâfız Muhammed Es'ad, Dürr-i Yektâ Şerhi, s. 133.

“Her kimin son sözü ‘Lâ ilâhe illallâh’¹³ olursa cennete girer.”¹⁴

Bu telkini, muhtezarın kendisinden hoşlanmadığı bir kimse yapmamalıdır.

Telkin, tevbe de içine alacak şekilde:

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ
إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ

“Estağfirullâhel-Azîm ellezî lâ ilâhe illâ hüvel-Hayyü'l-Kayyûmü ve etûbü ileyhi.”¹⁵ demek gibi bir sûretle de yapılabilir.

4- Yanında bulunması müstehab olan kimseler:

Ölmek üzere olan birinin akrabasının, arkadaşlarının ve komşularının ona olan haklarını yerine getirmek için yanında bulunmaları müstehabdır.

¹³ Kirmânî bu hadîs-i şerîfin şerhinde demiştir ki: “Burada ‘Lâ ilâhe illallâh’ kelimesi ‘Muhammedün resûlullah’ ilâvesi ile kastedilmiştir. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) peygamberliğini inkâr eden veya sadece Araplara gönderildiğini iddiâ edenlerin sadece ‘Allah’tan başka ilah yoktur’ sözleriyle onların Müslüman olduğu ile hükmedilmez. (Onların ‘Allah’tan başka ilah yoktur, Muhammed (s.a.v.) onun kulu ve resûlüdür’ demeleri gerekir).” (Aynî, Umdetü'l-Kârî, cild 8, s. 2)

¹⁴ Sünen-i Ebû Dâvûd, Hadîs-i şerîf no: 3118.

¹⁵ Mânâsı: “O şâni yüce olan Allâhü Teâlâ’dan mağfiret diler ve ona tevbe ederim ki, O’ndan başka hak ma’bûd yoktur. O, Hayy’dır, Kayyûm’dur.”

Çünkü Müslümanın Müslüman üzerinde olan haklarından biri de hastalığında onu ziyâret etmektir.

5- Vefâtı ânında yapılacaklar:

Kendisine Kelime-i Tevhîd ve istiğfar telkini ile beraber Cenâb-ı Hakk'a zannını güzel yapacak ve itimâdını takviye edecek sözler ile hatırlatmada ve tesellîde bulunurlar. Harâreti varsa azar azar su verirler. Yanında Yâsîn-i Şerîf okurlar.

Resûlullah Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

مَا مِنْ مَّرِيضٍ تُقْرَأُ عِنْدَهُ يَسٌ إِلَّا مَاتَ رَيَّانَ
وَ حُشِرَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَيَّانَ

“Ölmek üzere olan her hangi bir hastanın yanında Yâsîn-i Şerîf okunursa, suya kanmış olarak ölür ve kıyamet gününde suya kanmış olarak haşrolunur.”¹⁶ buyurulmuştur.

Eğer hasta gayr-i müslim ise ona kelime-i şehâdet yani “Eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlühû” telkin olunur.¹⁷ Zîra bu iki şehâdeti söylemeden kişi Müslüman olamaz.¹⁸

¹⁶ İbnü'l-Mülakkan, el-Bedrü'l-Münîr, c. 5, s. 195.

¹⁷ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 569.

¹⁸ İbn-i Âbidîn, Reddü'l Muhtar, c. 1, s.190.

Müslüman bir kimse ölmeden önce sekerât hâlinde iken kendisinden kelime-i küfür zuhûr ederse aklının gittiğine hamledilerek yine Müslümanlara yapılan muâmeleler ile muâmele olunur.¹⁹

CENÂZE İLE ALÂKALI VECİBE VE VAZİFELER

Cenâze,²⁰ ölü demektir. Ölmek üzere olan kimseye “muhtezar” denir. Muhtezarın yanında Kelime-i Tevhîd’i, Kelime-i Şehâdet’i okumaya ve ölünün kabrinde yapılacak muayyen hitâbeye de “telkin” denir.

Ölünün yıkanmasına “gasl-i meyyit”, ölünün yıkanmasından sonra kabre defnedilmesine kadar lazım gelen şeylere ve bu şeyleri tedârik etmeye de “techîz” denir.

Ölüyü kefenlemeye, yani; mûtâd şeylere sarmaya da “tekfîn” denilmektedir.²¹

¹⁹ Ahmed Zühdü Paşa, Mecmûatü’z-Zühdiyye, s. 182.

²⁰ Cenâze lafzında cîm harfinin kesri ve fethi câizdir. Cîm harfinin fethiyle olan ‘cenâze’ meyyit demektir. Cîm harfinin kesriyle olan ‘cinâze’ meyyitin altında bulunan serîr yani tabuttur. İçinde meyyit olan tâbut manasına gelen cinâzeye naaş dahi denir. İçinde meyyit olmadıkça ismi serîrdir. (Nîmet-i İslam, s. 568)

²¹ Mehmed Zihnî, Ni’met-i İslâm, Fazilet Neşriyat, s. 568.

Ölen bir Müslümanı yıkamak, kefenlemek ve üzerine namaz kılıp bir kabre defnetmek Müslümanlar için bir farz-ı kifâyedir. Bu farzı bazı Müslümanların yapmasıyla diğerleri mesûliyetten kurtulur. Hiç kimse yapmadığı zaman bütün Müslümanlar, Allâhü Teâlâ indinde mesûl olurlar. Bu vazîfeyi yapmaya imkânları yoksa mesûl olmazlar.

Nitekim Resûlullah Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem bir hadîs-i şerîflerinde: "Sizden birinizin bir yakını vefât ettiği zaman onu güzelce kefenleyin, vasiyetlerini yerine getirmekte acele edin, onun için kabrini derin yapın ve onu (kabirde) kötü kimselere komşu olmaktan uzak tutun." buyurdular. **"Yâ Resûlallah, sâlih komşu âhirette fayda verir mi?"** denildi. (Bunun üzerine) **"Dünyâda fayda veriyor mu?"** diye sordular. **"Evet"** denildi. **"Aynı şekilde âhirette de fayda verir."** buyurdular.²²

Ölen bir Müslümanı hayır ile anmak, onların güzel hallerini söylemek ve fena hallerini söylemekten kaçınmak, Müslümanlar için bir vazîfedir. Bir hadîs-i şerifte şöyle buyrulmuştur:

أَذْكُرُوا مَحَاسِنَ مَوْتَاكُمْ وَكُفُّوا عَن مَسَاوِيهِمْ.

²² Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkî'l-Felâh, s. 379.

“Ölülerinizin güzel hallerini yâd ediniz, kötülüklerini söylemekten sakınınız.”²³

Hattâ vefât eden bir Müslümanda görülüp iyi haline delâlet eden güzel koku veya yüzünün nurlanması gibi şeyleri söylemek müstehabdır. Fakat fena koku ve yüzünün kararması gibi şeyleri söylemek haramdır, gıybetten sayılır. Ancak ölen kişi bid'at ve fısk sahibi olarak tanınmış ve bu hal üzere ölmüş ise, başkalarına ibret olsun diye fena hallerinin söylenmesi câiz olur.

TERİKEYE²⁴ TAALLUK EDEN HAKLAR

Vefat eden veya ortadan kaybolmasına binâen usûlü ile vefâtına hükmedilen bir şahsın terikesine sırasıyla şu dört hak tâalluk eder: (1) Teçhiz ve tekfin. (2) Kazâ-i düyûn. (3) Vasiyetlerin tenfizi. (4) Kalan terikenin vârisler arasında taksîmi.

1- Ölen Kimsenin Teçhiz ve Tekfîni

Bir ölünün terikesinden ewelâ onun teçhiz ve tekfîni, yani kefeniyle defin masrafları çıkarılır. Bu hususta fazla israf ve gösterişten kaçınmak ile

²³ Sünen-i Ebû Dâvûd, Hadîs-i şerîf no:4524.

²⁴ Terike: Ölen bir kimsenin geride bıraktığı mallara denir. Bu mallar; nakit paralar, alacaklar, eşyâlar, ev, dükkân, arazi ve arsa mülkiyetleri gibi haklardır. (Ali Haydar, Teshîlü'l-Ferâiz, s. 5)

adetçe ve kıymetçe itidâle riâyat lâzımdır. Adetçe itidâl, kefenin erkek için üç, kadın için beş parça olmasıdır. Kıymetçe itidal de meyyitin hâl-i hayatında giydiği elbisesinin orta hallisine göre olanıdır.

Bir ölü, borçlu olur da terikesinin bakiyesi borcuna yetmeyecek bir halde bulunursa teçhiz ve tekfin hususunda kifâyet miktârı ile iktifa edilir, bunun adedi erkek için iki, kadın için de üç parçadır. Bundan ziyadesine alacaklılar mâni olabilirler.

Bir meyyit, kefen-i mislinden²⁵ ziyadesini vasiyet etse, malının üçte biri buna kâfi olunca mu-teber olur.

Başkasının hakkı olup da terike arasında bulunan her hangi bir mal, teçhiz ve tekfine sarf edilemez, sâhibine verilmek lâzım gelir. Çünkü bunlar haddi zatında terikeden sayılmaz.

Meselâ: Bir ölünün hayatında bir borcuna mukabil rehin olarak teslim etmiş olduğu bir malı, teçhiz ve tekfinine sarf edilemez. Şâyet borcu ödenmemiş olursa, bu mal satılarak bedelinden, evvelâ alacaklının alacağı verilir.

Aynı şekilde bir meyyitin hayatında satın alıp da parasını vermemiş olduğu ve henüz satıcının

²⁵ Âdet üzere olan kefenden.

elinde bulunan bir malı da, parası ödenmedikçe terikeden sayılarak teçhiz ve tekfinine sarf edilemez.

Bir kimsenin elinde zevcesine vermiş olduğu bir mehir mevcut iken vefat etse bu mehir zevcesine verilir, teçhiz ve tekfine sarf edilemez.

Bu meseleler Hanefî, Mâlikî ve Şâfiî mezheplerine göredir.

Fakat Hanbelî Mezhebi'ne göre ise terikeden; terikedeki herhangi bir malda, rehin hakkı, diyet hakkı gibi bir hak bulunsa bile evvelâ teçhiz ve tekfin masrafları çıkarılır. Sonra diğer hak ve borçlara sıra gelir.

2- Kazâ-i Düyûn: Ölen Kimsenin

Borçlarının Ödenmesi

Bir ölünün teçhiz ve tekfin masraflarından sonra şahıslara ait borçlar ödenir, bu hususta aşağıdaki hükümler geçerlidir:

Teçhiz ve tekfinden sonra kalan malın tamamı borçlara kâfi ise her alacaklının alacağına göre ödeme yapılır. Kâfi olmadığı takdirde alacaklı, sadece bir şahıs ise terikenin tamamı kendisine verilir. Eğer alacaklı birden fazla ise ona göre muâmele olunur, terike alacaklılar arasında alacaklarına göre taksîm edilir.

3- Ölen Kimsenin Vasiyetlerinin Yerine Getirilmesi

Ölünün borçları da ödendikten sonra kalan terikesinden vasiyetleri yerine getirilir. Şöyle ki:

Bir ölünün teçhiz ve tekfininden ve borçlarının ödenmesinden sonra sıra vasiyetlerini yerine getirmeye gelir. Eğer geriye kalan terikenin üçte biri vasiyetini yerine getirmeye kâfî ise veya kâfî olmadığı halde vârisleri kendi rızâlarıyla izin verirlerse, vasiyetlerin tamamı derhal veya daha sonra yerine getirilir.

Fakat terikenin üçte biri vasiyetlere müsait olmadığı gibi vârisler de izin vermedikleri veya vermeye ehil bulunmadıkları takdirde vasiyetler geriye kalan terikeden yalnız üçte biri kadar yerine getirilir.²⁶

4- Terikenin Vârisler Arasında Taksîmî

Ölünün terikesinin üçte birinden vasiyet olunan miktar çıkarıldıktan sonra geriye kalan mal, vâris olabilme sebeplerini ve şartlarını kendisinde bulunduran yakınları arasında taksim olunur.

Vâris olabilmenin sebepleri; akrabalık, nikâh ve kölenin sâhibi olmak üzere üçtür.

²⁶ Vasiyet hükümleri için 'Vasiyet' bölümüne bakınız.

(İmam Şafiî (rahimehullah) Hazretlerine göre bunlar ile beraber dördüncü sebep de İslâm'dır. Binâenaleyh evvelki üç sebep bulunmayınca bir müslümanın terikesi diğer müslümanlara yani beytül mâle kalmış olur.)

Verâsetin şartları; vâris bırakanın hakikaten veya hükmen vefat etmiş olması, vârisin de bu vefat zamanında hakikaten veya takdîran hayatta olup ne cihetle vâris olduğunun malûm bulunmasıdır.

Vefatına hükmedilen kayıp bir şahsın vefatı, hükmi bir vefattır. Ana rahminde bulunan bir çocuğun hayatı da takdîri bir hayattır.

Binâenaleyh bir şahıs, hakikaten veya hükmen vefât etmedikçe malları üzerinde vâris olacak kimselerin tasarrufları sahih olmaz.

Bir şahsın hakîkaten vefatı, ya alâkadarların ikrarlarıyla veya iki âdil şâhidin şâhitlikleriyle sabit olur.

Vefat eden bir şahsın vârisi, babası, oğlu veya kızı gibi bir kişi ise taksime mahal kalmaz; bu vâris, terikenin tamamına hak sâhibi olur. Fakat bir meyyitin birden fazla vârisleri bulunur veya vârisi yalnız zevcinden veya zevcesinden ibaret olursa terikesi taksim edilir.

Vârislik, hakikaten veya hükmen zâhir olan mallar hakkında geçerlidir. Binâenaleyh bir meyyitin terk ettiği bu gibi malları, vârisleri arasında hisseleri nisbetinde müşterek olacağı gibi başkasının zimmetindeki alacakları da bunların arasında müşterek bulunur. Şu kadar var ki bu alacaklar, borçlular tarafından ödenilmeden tak-sim edilemez. Çünkü taksim edilen şeyin göz-le görülebilir ve ortada olması şarttır. Bu halde bir meyyitin birden fazla kimselerin zimmetinde alacağı olup da falanda olan alacağı bu vârisin, falanda olan alacağı da şu vârisin olmak üzere taksim edilse sahîh olmaz, bu halde vârisler-den biri ne tahsil ederse diğer vârisler ona ortak olurlar.²⁷

ÖLEN KİMSEYE YAPILACAK VAZİFELER

Bir kişi ölünce yanında feryad ve figan etme-yip hemem rahmet ve mağfirâle dua edilerek çirkin görünmemesi ve yikarken içine su gitme-mesi için²⁸ gözleri ve ağızı kapatılarak çenesi bir bez ile iyice gekilip tepesine bağlanır. Bunları yapan kimse şöyle dua etmelidir:

²⁷ Ali Haydar, Teshîlü'l-Ferâiz, s. 8-15.

²⁸ Hâriz Muhammed Esad, Dürr-i Yekâ Şerh, s. 134; Mehmed Zihni, Nîmet-i İslâm, s. 570.

بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَىٰ مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ يَسِّرْ عَلَيْهِ
 أَمْرَهُ وَسَهِّلْ عَلَيْهِ مَا بَعْدَهُ وَأَسْعِدْهُ بِلِقَائِكَ وَاجْعَلْ
 مَا خَرَجَ إِلَيْهِ خَيْرًا مِّمَّا خَرَجَ عَنْهُ.

“Bismillâhi ve alâ milleti Rasûlillâhi. Allâhüm-me yessir aleyhi emrahû ve sehhil aleyhi mâ ba'dehû ve es'idhü bi-likâike vec'al mâ harace ileyhi hayran mimmâ harace anhü.”²⁹

Üzerine örtü çekilir. Şişmesine mâni olmak için karnının üstüne bıçak gibi bir demir parçası konulur. Elleri yanlarına uzatılır. Kolları göğsünün üzerine konulmaz.³⁰ Yanında cünüb veya hayız (âdetli) veya nifas (lohusa) halde olan kimse bulunmaz.

Ölünün yanında güzel kokulu bir şey bulundurulur.

²⁹ Mânâsı: “Allâhü Teâlâ'nın ismi ile ve Resûlullah'ın (sallallâhü aleyhi ve sellem) dîni üzere (ölmüş olsun). Ey Allâh'ım! Ona işini kolay eyle, kendisine ilerisini (âhiretini) kolaylaştır ve onu cemâlinle mes'ûd kıl. Gitmekte olduğu âlemi ona, içinden çıktığı âlemden daha hayırlı kıl.”

³⁰ Böyle yapmak Ehl-i Kitabın işidir. Biz ise onlara muhâlefetle memuruz. Câiz değildir tabiri haram olduğunu ifade eder. Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm s. 571, 1 numaralı dipnot.

Ölü yıkanmadıkça yanında Kur'ân-ı Kerîm okunması mekruhtur. Bu durumda başka bir odada Kur'ân-ı Kerîm okunabilir. Ölünün bulunduğu yer genişse, üzerinde de tam bir örtü varsa, kendisine yakın oturulmaksızın gizlice Kur'ân-ı Kerîm okunması da kerahetten hâli olabilir.

Ölüyü muhabbeten veya teberrüken öpmekte bir beis yoktur.³¹

Ölüm İlanı Vermenin Hükmü

Ölüm ilanı vermek câizdir. Hatta cenâze namazına iştirâk edenler çok olsun diye ilan etmek mendûbdur. Ölünün komşuları ve yakınları vefâtından haberdar edilirler. Onlar da, ölüye karşı son vazîfelerini îfâya koşar, sevab kazanırlar.³²

CENÂZELERİN YIKANMASI

Cenâzelerin bir an önce yıkanması, kefenlenip hazırlanması ve kabirlerine defnedilmesi müstehabdır. Bunun için önce cenâze, teneşir denilen bir sedir veya tahta üzerine, yıkayıcıların kolayına gelecek şekilde arkası üzerine yatırılır. Teneşirin çevresi güzel kokulu bir şeyle üç, beş veya yedi defa tek olarak tütsülenir. Göbeğinden dizleri altına kadar olan avret yerleri bir örtü ile

³¹ Şürunbülâî, İmdâdü'l-Fettâh, s. 570.

³² Şürunbülâî, İmdâdü'l-Fettâh, s. 571.

örtülüp avret mahallinin açılmamasına dikkat edilerek elbiseleri tamamen çıkarılır.³³

Cenâzeyi yıkayan kimse, farz olan yıkama vazîfesini yerine getirmeye niyet etmeli ve yıkamaya Besmele-i Şerîfe ile başlamalıdır. Yıkama bitinceye kadar da: (عَفْرَانِكَ يَا رَحْمَنُ) "Gufrâneke yâ Rahmân"³⁴ demelidir.

Yıkayıcı, eline bir bez sararak örtünün altından ölünün istincâsını yaptırır (avret yerlerini temizler). Sonra abdest aldirmaya başlayarak ellerini ayrıca bileklerine kadar yıkamağa hacet olmayarak³⁵ evvelâ cenâzenin yüzünü yıkar. Ağzına ve burnuna su vermez. Yalnız dudaklarının içini, burun deliklerini, göbek çukurunu parmakla veya parmağına sardığı bezle mümkün olduğu kadar mesheder. Ölü cünüb olarak vefât etmiş ise ağzını ve burnunu temizlemekte külfet ve zahmete katlanır, mübâlağa eder.³⁶ Ondan sonra elleri ve kollarını yıkar. Sahih olan görüşe göre, başını da meshedip ayaklarını da geciktirmeksizin hemen yıkar. Böylece abdest aldırılmış olur.

³³ Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkı'l-Felâh, s. 566-67.

³⁴ Mânâsı: "Ey Rahmân olan Rabbim, senin mağfiretini dilerim."

³⁵ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 572.

³⁶ Hâfız Muhammed Esad, Dürr-i Yektâ Şerhi, s. 135.

Namazın ne olduğunu henüz anlamayacak yaşta olan bir çocuk ölünce, böyle bir abdest aldırılması îcâb etmez.

Cenâzenin abdesti tamamlanınca, üzerine mümkünse ısıtılmış su dökülür. Saçı ve sakalı, varsa 'hatmî' denilen güzel kokulu bir ot ile yoksa sabun ile yıkanır. Sonra sol tarafına çevrilererek evvela sağ tarafı bir defa yıkanır. Sonra sağ tarafına çevrilerek sol tarafı da bir defa yıkanır. Bu şekilde sağ ve sol yanları üçer defa yıkanır. Daha fazla yıkanabilirse de israf edilmemelidir. Bundan sonra cenâze hafifçe kaldırılıp, yıkayanın göğsüne, eline veya dizine dayandırılarak karnı hafifçe sıvanır/meshedilir. Bir şey çıkarsa su ile yıkanıp giderilir. Yeniden abdest aldirmaya veya yıkamaya lüzum görülmez. Fakat şişip dağılmak üzere bulunan bir ölünün üzerine yalnız su dökülmekle iktifâ olunup, mümkün olmadığı için abdest aldirmak veya üç defa yıkamak îcâb etmez.

Ölünün saçları, sakalı, bıyığı kırılmaz ve taranmaz. Başına sarık sarılmaz.³⁷ Ve tırnakları kesilmez. Sünnet olmamışsa, sünnet edilmez. Yıkanırken pamuk kullanılmaz. (Yani ölünün burun deliklerine, ağzına, kulaklarına ve başka

³⁷ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm s. 577.

yerlerine içeriye su kaçmasın diye pamuk tıkanmaz.) Yıkandıktan sonra havlu ve benzeri bir şeyle kurulanır. Ondan sonra kefen gömleği giydirilir ve diğer kalan kefenleri yayılır. Başına ve sakalına 'hanut' denilen kâfur, sandal (güzel kokulu bir ağaç) ve sâireden yapılmış olan güzel kokulu bir şey konulur. Secde yerleri olan alınına, burnuna, ellerine, dizlerine ve ayaklarına da kâfur konulur.

Ölünün yıkanacağı yer kapalı olup onu, yıkayıcı ve yıkamaya yardım edenlerden başkası görmemelidir.

Kefene sarıldıktan sonra ölüden çıkacak bir sıvı veya benzeri şeyler tekrar yıkanmaz.

Su bulunmadığı zaman teyemmüm ile yetinilir. Bir cenâze için teyemmüm yaptırılıp namazı kılındıktan sonra su bulunacak olsa, yeniden yıkanır. İmam Ebû Yûsuf'tan (rahimehullâh) yapılan diğer bir rivâyette namazı iâde edilmez, denilmiştir.³⁸

Suda boğulmuş olan bir Müslüman, yıkamak niyeti ile üç defa suda hareket ettirilerek yıkanır. Su içinde boğulmuş olması, hayatta olan Müslümanlardan cenâzeyi yıkama vecibesini düşürmez.³⁹

³⁸ Şürunbülâlî, İmdâdü'l-Fettâh, s. 574.

³⁹ Şürunbülâlî, Hâşiyetü'd-Dürer, c. 1, s. 161.

Ölüyü Yıkayacak Kimseler

Bir ölüyü, ona en yakın olan kimse veya takvâ sahibi güvenilir bir kimse yıkamalıdır. Bu yıkamak ücretsiz olmalıdır. Çünkü bu, bir dînî vazîfedir. Öyle ki, bu yıkama vazîfesi için sadece bir kimse bulunup ondan başkası bulunmazsa, bunun mukabilinde bir ücret alması câiz olmaz. Fakat başka yıkayabilenler de varsa, o zaman ücret alınabilir.⁴⁰

Erkek olan ölüyü erkek, kadın olan ölüyü de kadın yıkar. Bu yıkayıcılar tahâret üzere bulunmalıdırlar. Bunların cünüp, hayız, nifas hâlinde olmaları ve yıkayıcının gayr-i müslim olması mekruhtur. Ancak Müslüman bir erkek için gayr-i müslimden başka bir erkek ve Müslüman bir kadın için gayr-i müslim bir kadından başka kadın bulunmadığı zaman bunlar yıkayabilirler.

Bir kadın vefât eden kocasını yıkayabilir. Çünkü kadın, iddet bekleyecektir. Bu iddet müddeti⁴¹ bitmedikçe evlilik devam eder. Fakat bir erkek, ölmüş bulunan zevcesini yıkayamaz. Çünkü erkeğe iddet gerekmez. Karısı ölünce, aralarındaki evlilik bağı kalkmış olur. Ancak onu yıkayacak bir

⁴⁰ Şürunbülâlî, Hâşiyetü'd-Dürer, c. 1, s. 161.

⁴¹ Kocası vefât eden kadının iddet müddeti: 4 ay, 10 gün, hâmile ise doğum yapıncaya kadardır.

kadın bulunmazsa, koca, zevcesine teyemmüm ettirir.

Diğer üç imama göre, -İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve İmam Ahmed (rahimehümüllah)- kocanın da zevcesini yıkaması câizdir.

Erkekler arasında ölmüş olan bir kadına mahremi varsa, bu mahremi ona eli ile teyemmüm ettirir. Mahremi yoksa yabancı bir erkek eline bir bez alarak ve gözlerini kapayarak teyemmüm ettirir.

Henüz müştehat⁴² olmayan bir kız çocuğunu erkek yıkayabildiği gibi, henüz mürâhik olmayan bir erkek çocuğunu da kadın yıkayabilir.⁴³

Ölen Gayr-i Müslimlerin Hâli

Bir Müslümanın akrabası veya zevcesi olan bir gayr-i müslim öldüğü zaman kendi dindaşlarına verilir. Eğer bunlara verilmezse, sünnet üzere olmaksızın yıkanır ve sarılarak gömülür, yukarıda açıklandığı üzere müminlere yapılan muâmele yapılmaz.

Ölen bir Müslümanın, gayr-i müslim akrabasından başka bir velîsi bulunmasa, cenâzesi

⁴² Dokuz yaşındaki bir kız müştehattır. Bir erkek çocuğu on iki ve bir kız çocuğu da dokuz yaşını bitirdiği halde baliğ olmasa bâliğ oluncaya kadar mürâhik ve mürâhika adını alır.

⁴³ Haddâfî, el-Cevheretü'n-Neyyire, s. 133.

gayr-i müslimlere verilmez. Çünkü bunun techîz ve tekfîni ve namazı, bütün Müslümanlar üzerine bir farz-ı kifâyedir.

Ölü Doğan Çocuğun Hâli

Dünyaya gelen ve kendisinde ağlamak veya uzvunu hareket ettirmek gibi hayat eseri görülen bir çocuk yıkanır, üzerine namaz kılınır, vâris olur, kendisine vâris olunur ve isim verilir. Yıkanması ve cenâze namazının kılınması hususlarında eğer âdil iseler ebenin veya annenin (doğduğunda hayat eserinin bulunduğuna dâir) şâhitliği kabul olunur.

Eğer her hangi bir hayat eseri görülmez ise yıkanır, isim konulur, bir hırkaya sarılarak defnolunur ve üzerine namaz kılınmaz.⁴⁴

Erkek mi, kadın mı olduğu anlaşılmayan ve bu bakımdan kendisine "hünsâ-i müşkil" denilen kimse, ölünce yıkanmaz. Belki teyemmüm ettirilir. Kefenlenme hususunda kadın sayılır.

Vücudunun Tamamı Bulunmayan Cenâze'nin Hâli

Ölmüş olan bir Müslümanın başı ile beraber vücudunun çoğu bulunuyorsa yıkanır, kefenlenir ve namazı kılınır. Fakat başsız olarak yalnız vücudun yarısı bulunsa veya gövdesinin çoğu kaybolmuş

⁴⁴ Muhammed Alâüddîn, el-Hediyetü'l-Alâiyye, s.148.

olsa yıkanmaz, kefenlenmez ve üzerine namaz kılınmaz. Bir beze sarılarak defnedilir.⁴⁵

CENÂZELERİN KEFENLENMESİ

Vefât eden erkekler ile kadınlardan her birini bedenini örtecek şekilde bir bez ile kefenlemek farzdır. Bu farzı yerine getirmeyen Müslümanlar günahkâr olurlar.

Kefenler üç kısma ayrılır.

1- Kefen-i sünnet: Erkekler için kamîs, izâr ve lifâfeden ibaret olmak üzere üç kattır. Kadınlar için de bunlar ile beraber bir hımar (başörtüsü) ile bir hırkadan (göğüs örtüsünden) ibaret olmak üzere beş parçadır.

Kefen, bunlardan eksik olursa 'kefen-i sünnet' sayılmaz. Üçten fazla olursa da mekrûh olur.⁴⁶

2- Kefen-i kifâyet: Erkekler için izâr ve lifâfeden, kadınlar için de bunlarla beraber bir başörtüsünden ibarettir.

3- Kefen-i zarûret: Gerek erkekler ve gerek kadınlar için yalnız bir parçadır. Bu halde ölü, bulunabilen bir parça elbiseye sarılmış olur. Fakat bir zaruret bulunmadıkça bu şekilde bir kat kefen ile iktifa edilmemelidir.

⁴⁵ Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkı'l-Felâh, s. 574.

⁴⁶ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 578.

Kamîs, bir gömlek yerindedir. İnsanın omuzlarından ayaklarına kadar uzun olur. Yeni (kolu) ve yakası olmaz, etrafı nakışlanmaz ve cebi olmaz.

İzâr, bir iç elbise ve eteklik yerindedir ki, baştan ayağa kadar uzun olur.

Lifâfe ise, bir sargı yerinde olup baştan ayağa kadar uzun olmakla beraber, en üste geleceği ve baş ve ayak taraflarından düğümleneceği için izârdan daha uzun tutulur.

Kefenin beyaz renkte pamuk bezinden olması daha faziletlidir. Âdet olan da patiskadan (pamuklu bezden) yapılmasıdır. Kefenin yenisi ve yıkanmış arasında fark yoktur. Kadınlar için ipekten kefen ve zaferan ile usfur denilen boya ile boyanmış bezlerden de kefen yapılabilir.

Kefenler, mümkün olduğu kadar güzel ve her ölünün hâline münâsip olmalıdır. Meselâ; erkeklerin kefenleri, Cuma ve bayram günlerinde, kadınların kefenleri de babalarını ziyâret edecekleri günlerde giydikleri elbiselerine kıymet bakımından uygun olmalıdır. Bu bir ölçüdür. Sünnet miktarı olan kefenden fazlasını kullanmak mekruhtur. Hususiyle vârisler arasında muhtaçlar veya çocuklar bulunursa ve kefen parası

ölünün terikesinden karşılanacak ise daha çok dikkat edilmelidir.

Kefenler, ölümlere sarılmadan önce tek adet olarak birkaç defa güzel kokulu şeylerle tütsülenir. Önce lifâfe, tabut içine veya hasır ve kilim gibi bir şey üzerine serilir. Onun üzerine de izâr yayılır. Sonra da ölü erkek ise, kamîs (kefen gömleği) içinde olarak izârın üstüne konur. Bu şekilde izâr önce soluna, sonra da sağına getirilerek sarılır. Ondan sonra lifâfe de aynı şekilde sarılır. Açılmasından korkulursa, kefen bir kuşak ile de bağlanabilir.

Ölü kadın olunca, saçları örgü haline getirilerek ikiye ayrılır ve kamîs üzerinden göğsü üzerine konur, onun üzerine başörtüsü, yüzüyle beraber örtülür. Sonra üzerine izâr sarılır. İzârın üzerinden de göğüs örtüsü bağlanır. Daha sonra lifâfe sarılır. Göğüs örtüsü, lifâfedden sonra da bağlanabilir.

Kefen hususunda, mürâhik ile mürâhika, bulğ çağına ermiş erkek ve kadınlar hükmündedir. Henüz mürâhik ve mürâhika olmayanların kefenleri yalnız izâr ile lifâfedir; veyahut yalnız bir kattan ibaret olabilir. Üç kat yapılması daha güzeldir.⁴⁷

⁴⁷ Şürunbülâli, İmdâdü'l-Fettâh, s. 576.

Kefen ve Cenâze Masrafları

Her şahsın kefeni, kendi malından tedârik edilir. Kefen masrafı; borçtan, vasiyet ve mirastan öncedir. Ancak borç karşılığı olarak rehin bırakılan mal, kefene harcanmaz. Rehin alanın hakkı daha önde gelir.

Malı olmayan bir ölünün kefeni, hayatta iken, nafakasını vermekle mükellef olacak kimselere aittir. Böyle bir kimsesi de bulunmazsa, Beytül mâl tarafından karşılanır. Bu da mümkün olmazsa, Müslümanların kendi aralarında tedarik etmeleri îcâb eder.

Kadınların kefenleri, kendileri zengin olsalar dahi, kocalarına âittir. Fetva bu şekildedir. İmam Muhammed'e (rahimehullâh) göre, mal bırakmayan kadınların techîz ve tekfîn masrafları, nafakalarını vermekle mükellef olan kimselere aittir. Eğer malları varsa, masraflar o maldan temin edilir. (İmam Şafîî'ye -rahimehullâh- göre de böyledir.)

Bir ölünün techîz ve tekfînini vârislerinden biri yerine getirirse, bu masrafları ölünün terikesinden talep edebilir. Fakat ölünün vârisi olmayan bir kimse, ölünün akrabasından olsa bile, vârislerin izni olmaksızın bu harcamaları yaparsa,

ister ölünün terikesinden geri alacağına dâir şahit tutsun ister tutmasın, terikeden talep edemez. Çünkü bu, bir bağış hükmündedir.

Bir ölünün kabri açılıp kefeni çalınmış olursa bakılır: Eğer cenâze bozulmamışsa (çürüyüp dağılmamışsa), yeniden kefene sarılır. Bu kefen, terikesi henüz taksim edilmemiş ise, bu maldan, taksim edilmiş ise vârisleri tarafından temin edilir.

Yıkanmadan Kefenlenen Cenâzenin Hâli

Bir ölü, yıkanmadan veya unutulmuş olarak yalnız bir uzvu yıkanmadan kefene sarılacak olsa, kefen açılır ve yıkanması tamamlanır. Üzerine namaz kılınmış ise, namaz îade edilir. Kabre konulup da üzerine henüz toprak atılmamış olduğu takdirde de hüküm böyledir. Fakat toprak atılmış bulunursa, artık kabirden çıkarılması haramdır. Yıkanması sâkit olur/lâzım gelmez. Yalnız kabri üzerine tekrar namaz kılınır. En zâhir olan (tercih edilen) budur. Kefensiz olarak kabre konduğu halde de artık kabri açılmaz.⁴⁸

⁴⁸ Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkî'l-Felâh, s. 581.

CENÂZE NAMAZLARI

Cenâze Namazının Hükümü ve Ne Zaman Meşrû Kılındığı

Yıkanıp kefenlenmiş ve musallâya hazırlanmış Müslüman bir ölü için Müslümanların abdestli ve kible cihetine yönelmiş olarak cenâze namazı kılmaları bir farz-ı kifâyedir. Bir mahalde bulunan halkın tamamı, cenâze namazını terk etseler günahkâr olurlar. Büluğ çağına ermiş kimse üzerine kılınan namaz, henüz bülûğa ermemiş kimse üzerine kılınan namazdan efdaldir.⁴⁹

Cenâze namazının farzıyeti, icmâ-ı ümmet ile sâbittir. Bu icmâ'ın senedi de Kur'ân-ı Kerîm'in (وَصَلِّ عَلَيْهِمْ)⁵⁰ emri ile Resûlullah Efendimizin (sallallâhü aleyhi ve sellem) fiilidir. Mâlikî fakîhlerinden Aliyyü'l-Adevî, Hâşiyesinde der ki: "Cenâze namazının Mekke-i Mükerrede mi, yoksa Medîne-i Münevvere'de mi meşrû kılınmış olduğunda ihtilaf vardır. Bazı hadîs-i şerîflerin zâhirine nazaran Medîne-i Tâhire'de meşrû kılındığı anlaşılmaktadır." Nitekim Resûl-i Ekrem'in Medîne-i Münevvere'de, Berâ bin Ma'rûr'un (radiyallâhü anh) kabrini ziyâret

⁴⁹ Hâfız Muhammed Esad, Dürr-i Yektâ Şerhi, s. 137.

⁵⁰ Tevbe Sûresi, âyet 103.

ederek üzerine ilk cenâze namazını kılmış olduğu rivâyet olunmaktadır.

Cenâze Namazının Şartları

Cenâze namazının diğer namazlarda olan şartlardan başka altı şartı daha vardır:

1- Meyyitin Müslüman olması. Müslüman olmak ise, ya binefsihî olur veya meyyit çocuk ise ebeveyninden biri Müslüman olmakla olur veya hut bulunduğu mahalle itibarla olur. Kendisinden İslâm'ın şartları sorulup da cevap veremeyerek ölen bâliğ (yetişkin/ergen) kişinin namazı kılınmaz. Cenâze namazı, meyyit hakkında şefâat demektir ki o da kâfir için câiz olmaz.

2- Tahâret üzere bulunmak. Üzerine namaz kılanların tahâret ve abdestli olmaları şart olduğu gibi meyyitin de tahâreti şarttır. Çünkü meyyit, cemâatin bir cihetle imâmı sayılır. Tahâret ise gerek kendisinin, gerek kefeninin, gerekse konulduğu mekânın hakîki ve hükmî hâricî necâsetlerden temiz bulunması demektir. Yıkanıldıktan ve kefenlendikten sonra vücudundan çıkacak herhangi bir necâset, tahârete zarar vermez, affolunmuştur.

3- Meyyitin bedeninin tamamı veya bedeninin ekseriyeti, hiç olmazsa başı ile birlikte bedeninin yarısının cemâat önünde hazır bulunması.

Cenâze Ahkâmı.....

4- Meyyitin, cemâatin önünde olması. Meyyit, cemâatin arasında veya arkasında olursa namaz olmaz.

5- Cenâze namazını kılan kimselerin özürsüz olarak binek üzerinde bulunmaması veya oturarak kılmamaları. Zîra kıyâm, cenâze namazının rukünlerinden olmakla, özürsüz olarak terk edilemez.

6- Cenâzenin bir yere konulmuş olması. Cenâze, el veya omuz veyahut binek üzerinde iken namazı kılınmaz.

Cemâatle kılınan diğer namazlarda imâmın bülûğa ermiş olması şart olduğu gibi cenâze namazında da şarttır.

Meyyitin avret mahallinin örtülü olması da şart olarak zikredilmiştir.

İmâmın, bir cüz'üne denk gelecek şekilde meyyitin hizâsında bulunması muteber olan şartlardan ise de birden fazla meyyitin bulunması hâlinde imam, onları bir saf yaparak en faziletliyi hizâsında durabilir.⁵¹

Cenâze Namazının Rukünleri ve Sünnetleri

Cenâze namazının rukünleri, kıyam ile tekbirlerdir. Rukû' ve secdeler olmadığı gibi kırâet (Kur'ân-ı Kerim okumak) ve teşehhüd dahi yoktur.

⁵¹ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 594-95.

Tekbirler dördtür. Birincisi kendisi ile namaza başlanılmak yani iftitâh-ı salât olmak itibariyle şart, diğer üç tekbîr, rek'at makâmına kâim olmak itibariyle rukündür.

Dördüncü tekbîrden sonra iki tarafa selâm vermek vâciptir. İmam selamda cemâatle birlikte meyyiti de niyetine alır, cemâat ise meyyit ile imâmı da niyetine alır.

Sünnetleri dördtür:

1- Meyyit, erkek olsun kadın olsun imamın meyyitin göğsünün hizâsında durması.

2- İlk tekbîri aldıktan sonra el bağlayıp 'Sübhâneke'yi ('ve celle senâük' ile beraber) okumak.

3- İkinci tekbirden sonra namazların son oturuşunda okunan salât ü selâmı yani "salli bârik" duâlarını okumak.

4- Üçüncü tekbirden sonra ölüye, kendine ve diğer Müslümanlara duâ etmektir. Duânın rukün olduğunu söyleyenler de vardır.

Tekbirler cehrî (sesli), duâlar gizli okunur.

İlk tekbirin hâricindeki tekbirlerde el kaldırılmaz ve dördüncü tekbirden sonra duâ okunmaz.⁵²

⁵² Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 586.

Cenâze Namazına Niyet

Cenâze namazının bir şartı da niyettir. Niyette ölünün erkek veya kadın, erkek veya kız çocuğu olduğu tayin edilir. İmam olan zat, Allâhü Teâlâ'nın rızâsı için hazır olan cenâze namazını kılmaya ve o cenâze için duâ etmeye niyet ederek namaza başlar, imamete niyet etmesi lâzım gelmez.

Cemâat, Allah rızâsı için o cenâze namazını kılmaya ve onun için duâya ve imama uymaya niyet eder.

Cenâze erkek ise, "şu erkek için", kadın ise "şu kadın için" diye duâya niyet edilir. Çocuklar için de bu şekilde niyet edilir. Cemâattan biri, ölünün erkek mi, kadın mı, büyük mü, küçük mü olduğunu bilmediği zaman, "üzerine imamın namaz kılacağı ölüye, imamla beraber namaz kılmaya ve duâ etmeye" diye niyet eder.

Cenâze Namazının Kılınışı

Cenâze önde olmak kaydıyla ve kıbleye müteveccih olarak saf tutulur, niyet edilir. İmam ellerini kaldırarak sesli olarak "Allâhü Ekber" diye tekbir alır, ellerini namazda olduğu gibi bağlar, cemâat de gizlice tekbir alarak ellerini bağlar. Bu tekbir, bir yönden rukün, bir yönden şarttır. Bu tekbirin arkasından imam da cemâat de gizlice Sübhânekeyi ('Vecelle senâüke' ile beraber) okur:

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى
جَدُّكَ وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ.

Okunuşu: “Sübhânekellâhümme ve bihamdik, vetebârikesmük, veteâlâ ceddük, vecelle senâük, velâ ilâhe gayruk.”

Nihâyetinde ellerini kaldırmaksızın; “Allâhü Ekber” diye imam cehren tekbir alır, cemâat de ellerini kaldırmaksızın gizlice tekbir alır. Bu defa gizlice; “Allâhümme salli ve Allâhümme bârik” duâlarını okurlar. Tekrar aynı şekilde “Allâhü Ekber” diye üçüncü tekbir alınır ve bu defa da ölüye ve sâir müminlere gizlice duâ edilir (burada, aşağıda gelen cenâze duâsı okunur). Bunu müteâkip yine: “Allâhü Ekber” denilip dördüncü tekbir alınır, eller yanlara bırakılır,⁵³ ondan sonra evvelâ sağ tarafa, sonra da sol tarafa imam sesli, cemâat de gizli selâm vererek namaza nihâyet vermiş olurlar.

Dördüncü tekbirden sonra hiç elleri bırakmadan selam vermek veya sağ tarafa selam verince sağ elini, sol tarafa selam verince de sol elini yana bırakmak hatâdır. Doğrusu, dördüncü tekbiri aldıktan sonra her iki eli yanlara bırakıp selam vermektir.⁵⁴

⁵³ İbrahim Halebî, Halebî-i Sağır, s. 330.

⁵⁴ Molla Hüsrev, Dürerü'l-Hukkâm fî Şerh-i Gureni'l-Ahkâm, c. 1, s. 67.

Cenâze Ahkâmı.....

Cenâze namazında Fâtiha Sûresi'nin okunması, Hanefîlere göre câiz, Şâfiîlerce ise bir rukündür. İlk tekbirden sonra okunması daha faziletlidir. Hanbelîlerce de bu bir rukündür. Birinci tekbirden sonra okunması vaciptir. Mâlikîlere göre okunması tenzîhen mekruhtur.⁵⁵

Cenâze namazının asıl ruknü olan tekbirler, anlatıldığı üzere üçtür. İlk tekbirle beraber hepsi dört tekbir olur. İmam sehven beşinci bir tekbir daha alacak olsa, cemâat buna uymaz.

Şayet imam üçüncü tekbirden sonra selam verirse namaz fâsid olur, bozular. Unutarak selam vermiş ise dördüncü tekbiri alarak tekrar selam verir. Bu durumda namaz sahih olup herhangi bir şey lazım gelmez.⁵⁶

Ayakkabıda necâset bulunmadığı takdirde cenâze namazını ayakkabı ile kılmak câizdir.⁵⁷

Cenâze Duâsı

Erkek üzerine kılınan cenâze namazında şöyle duâ edilmesi rivâyet olunmuştur:

⁵⁵ Tahtâvî, Hâşiyeye alâ Merâkî'l-Felâh, s. 584.

⁵⁶ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 586.

⁵⁷ Ekmelüddin Bâbertî, el-İnâye fî Şerhi'l-Hidâye, c. 1, s. 195.

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا
 وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرْنَا وَأُنْثَانَا. اللَّهُمَّ مَنْ
 أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ. وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا
 فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ. وَخُصَّ هَذَا اللَّحْمُ بِالرُّوحِ
 وَالرَّاحَةِ وَالرَّحْمَةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَالرِّضْوَانِ. اللَّهُمَّ
 إِنْ كَانَ مُحِينًا فَرِّدْ فِي إِحْسَانِهِ. وَإِنْ كَانَ مُسِيئًا
 فَتَجَاوَزْ عَنْهُ وَلِقِهِ الْأَمْنَ وَلِلْبُشْرَى وَالْكَرَامَةِ
 وَالزُّلْفَى بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

Okunuşu: "Allâhümmağfir li-hayyinâ ve meyyi-
 tinâ ve şâhidinâ ve gâibinâ ve kebîrinâ ve sağîrinâ
 ve zekerinâ ve ünsânâ. Allâhümme men ahyey-
 tehû minnâ feahyihî ale'l-İslâmi ve men tevef-
 feytehû minnâ feteveffehû ale'l-îmâni ve hussa
 hâze'l-meyyite bi'r-ravhı ve'r-râhati ve'r-rahmeti
 ve'l-mağfirati ve'r-rıdvân. Allâhümme in kâne muh-
 sinen fezid fî ihsânihî ve in kâne müsîfen fetecâvez
 anhü ve lakkihî'l-emne ve'l-büşrâ ve'l-kerâmete
 ve'z-zülfâ bi-rahmetike yâ erhamerrâhimîn."⁵⁸

⁵⁸ Allâhım! Bizim dirilerimizi, ölülerimizi, hazır ve gaip olanlarımızı, erkeklerimizi, kadınlarımızı, küçüklerimizi ve büyüklerimizi afv-ü mağfiret buyur. Yâ ilâhil Bizden yaşıttıklarını

Cenâze erkek çocuk ise, yukarıdaki duâ "ale'l-îmâni"den îtibâren şöyle okunur:

اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا وَاجْعَلْهُ لَنَا أَجْرًا وَذُخْرًا
اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا شَافِعًا وَمُشَفَّعًا

"Allâhümmec'alhü lenâ feratan vec'alhü lenâ ecran ve zuhran. Allâhümmec'alhü lenâ şâfian ve müşeffean."

Cenâze kız çocuk ise, yukarıdaki cenâze duâsı "ale'l-îmâni"den itibâren şöyle okunur:

اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا لَنَا فَرَطًا وَاجْعَلْهَا لَنَا أَجْرًا وَذُخْرًا
اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا لَنَا شَافِعَةً وَمُشَفَّعَةً

"Allâhümmec'alhâ lenâ feratan vec'alhâ lenâ ecran ve zuhrâ. Allâhümmec'alhâ lenâ şâfiaten ve müşeffeaten."

Cenâze namazında yukarıda nakledilen duâları bilmeyenler, kolaylarına gelen başka duâları okuyabilirler. Bunlar arasında:

İslâm üzere yaşat, bizden öldürdüklerini iman üzere öldür. Bilhassa bu ölüyü kolaylığa, rahata, rahmete, mağfirete ve rızana erdir: Yâ Rabbi! Eğer bu ölü, muhsin ise ihsanını arttır ve eğer günahkâr bulunmuş ise afvet, kendisine emniyet, müjde, keramet ve yakınlık nasip buyur, rahmetinle ey erhamerrâhimin.

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً
وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

Okunuşu: "Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhirati haseneten ve-kınâ azâbe'n-nâr."⁵⁹

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَ لِلْمَيِّتِ وَ لِسَائِرِ الْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِ

Okunuşu: "Allâhümmağfirî veli'l-meyyiti ve lisâiri'l-mümînine ve'l-mü'minât" ⁶⁰

Cenâze duâsını bilmeyenlerin duâ niyetiyle Fâtiha-i Şerîfe'yi okumasında da bir beis yoktur.⁶¹

Cenâze Namazında Cemâat ve İmâmeti Evlâ Olan Kimseler

Cenâze namazında cemâat şart değildir. Yalnız bir Müslümanın kılması ile de bu farîza yerine getirilmiş olur.

⁵⁹ Mânâsı: "Ey Rabbimiz, bize dünyada bir güzellik (sıhhat, âfiyet ve hayra muvaffakiyet) ver, âhirette de bir güzellik (sevab) ver ve bizi o cehennem azabından koru."

⁶⁰ Mânâsı: Yâ ilâhî! Beni ve bu ölüyü ve sair müminleri mağfiret eyle.

⁶¹ Şürunbülâlî, Haşiyetü'd-Dürer, c. 1, s. 163.

Cenâze namazını kıldırarak imamın, âkil (bâliğ ve rüşdüne ermiş) olması şarttır.

Cemâat ile kılındığı halde imâmete evlâ olan, umumun velâyetini hâiz olan zâtlardır. Bunlardan sonra Cuma namazını kıldırarak imam, sonra da iyi hal sahibi olan mahallesinin veya kabilesinin imamı, daha sonra da ölünün verâset (miras) tertîbi üzere velîsi bulunan kimselerdir. Mahalle imamının velî üzerine takdîmi, imamın velîden faziletli olması şartıdır ve müstehabdır. Şayet velî, ilim ve takvâ cihetinden mahalle imâmından üstün ise namazı kıldırılmaya velî daha evlâdır.⁶²

İmam A'zam'dan bir kavle ve İmam Ebû Yûsuf'a (rahimehümellâh) göre ölünün namazını kıldırarak hususunda velîsi herkesten önde gelir.

İmam Şâfiî'nin kavli de İmam Ebû Yûsuf'un (rahimehümellâh) kavli gibidir.

Namazı kıldırarak olan bir velî, başkasına namaz kıldırması için müsâade edebilir. Deceleri önde olan zâtlardan başkası, velînin izni olmadıkça namazı kıldırılmaz, kıldırarak olsa velî de yeniden namazı kılar ve başka bir cemâata kıldırabilir. Fakat başkası, yeniden

⁶² Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkî'l-Felâh, s. 589.

kıldırılmaz ve dereceleri müsâvi olan velîlerden biri kıldırınca veya kıldırmasına izin verince diğerlerinin artık kıldırmağa salâhiyetleri kalmaz, çünkü bu velâyet, her birine tam, müstakil olarak sâbit bulunmuştur.

Kadının, erkek çocuğun ve bunamış kimse-
nin imâmete hakkı yoktur.

Vefât eden bir kadının velîsi bulunmazsa namazını kıldırmağa kocası, sonra da komşuları daha layıktır.

Şâyet cenâze namazında cenâzenin velîsi hazır bulunmuş veya cenâze namazını mahalle imamı kıldırılmış ise o cenâze üzerine ikinci defa namaz kılmak câiz olmaz. Zira farz edâ edilmiş olup cenâze üzerine nâfile namaz meşrû değildir. Lâkin velî hâzir bulunmamış ise tekrar kılınmasını talep edebilir.⁶³

Erkek bulunmayıp da cenâze namazını sadece kadınlar kılacak olurlarsa onlardan biri, birinci safın ortasında bulunmak üzere imam olup diğerleri ona iktidâen cemâat olarak kılmalarında kerâhet yoktur.

Cenâze namazında safların en faziletlisi, en geride olanıdır.

⁶³ Haddâdî, el-Cevheretü'n-Neyyira, s. 137.

Cenâze musallâya konulurken, başı, imamın sağ tarafına gelecek şekilde konulur. Şayet baş tarafı imamın sol tarafına gelmiş bulunsa namaz câiz olur. Ancak bunuri kasten yapılması bir isâettir (kötülük ve kabahattir).⁶⁴

Birden Fazla Cenâze İçin Namazın Hükümü

Birden fazla cenâze bulunması hâlinde her birine ayrı ayrı namaz kılmak evlâdır. Hangisi evvel getirilmiş ise onun namazı önce kılınır. Hep beraber getirilmiş ise (takvâ yönünden) en fazîletli olanı önce kılınır. Bununla beraber hepsine bir namaz kılmak da kâfidir. Bu halde imamın önünde erkek olan mevtâ bulundurulur, diğer mevtâlar ise saf halinde veya birbiri hizasında, göğüsleri imam hizâsında olacak şekilde evvelâ erkekler, sonra erkek çocuklar, sonra kadınlar, daha sonra da kız çocukları konulmuş olur.⁶⁵

Cenâze Namazına

Sonradan Yetişen Kimsenin Hâli

Cenâze namazına başlandıktan sonra gelip cemâate katılan kimse, derhal tekbir alır imama uyar, noksan kalan tekbirleri de imamın selâmından sonra duâ okumaksızın birbiri peşine alıp daha cenâze musallâdan kaldırılmadan tamamlar.

⁶⁴ Tahtâvî, Hâşiye Alâ Merâkı'l-Felâh, s. 592.

⁶⁵ Şürunbülâlî, İmdâdü'l-Fettâh, s. 588.

Yine imamın dördüncü tekbirinden sonra cemâate yetişen kimse, hemen tekbir alır, imamın selâmından sonra da üç tekbiri kazâ eder. Müftâ bih olan fetva bu şekildedir. Diğer bir kavle (görüşe) göre ilk tekbir için imamın tekbiri beklenir, imam tekbir almadıkça cemâate iltihak edilmez (imama uyulmaz).⁶⁶

Câmi İçinde Cenâze Namazının Hükümü

Şiddetli yağmur gibi bir özür bulunmadıkça cenâzeyi cami içine alarak namazını orada kılmak tenzîhen mekruhtur. Cenâze, mescidin ön tarafına konularak imam ile cemâatin bir kısmı cenâze ile beraber dışarıda, bir kısmı da mescid içinde durur, saflar da bitişik olursa, kılınacak namaz mekruh olmaz. Birçok büyük camilerde de âdet bu şekildedir. Bundan Mescîd-i Haram müstesnadır. Onun içinde her türlü namaz kılınır.⁶⁷

Cenâze Namazında Safların Tertibi ve Namazın Hangi Hallerde İâde Edileceği

Cenâze namazında üç saf olmak efdaldır. Hat-tâ cemâat yedi kişiden ibâret bile olsa biri imam olup geriye kalan altı kişinin üçü bir saf ve ikisi bir saf ve diğer biri dahi bir saf olarak durulur. Zîrâ bir hadîs-i şerîfte "**Kimin üzerine Müslüman**

⁶⁶ Şürunbülâlî, İmdâdü'l-Fettâh, s. 589.

⁶⁷ Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkî'l-Felâh, s. 596.

saflarından üç saf (namaza) durursa o kimse mağfiret olunur.” buyrulmuştur.⁶⁸

Kible yönü araştırılıp ona göre namaz kılındıktan sonra, hata edildiği anlaşılırsa, namaz îade edilir. İmam abdestli olduğu halde cemâatin abdestsiz bulunduğu anlaşılırsa, namaz îade edilmez; çünkü imamın namazı sahih olunca, bununla cenâze namazının farziyeti yerine getirilmiş olur. Lâkin imam abdestsiz bulunursa namazın îadesi lazım gelir.

Cenâze namazına kadınlar iştirâk edecek olursa, erkeklerin arkasında saf bağlarlar. Çünkü kadınlar için safların en hayırlısı, en geride bulunan saftır.⁶⁹

Cenâze Namazı Kılmak Mekruh Olan Vakitler

Kerâhet vakitlerinde⁷⁰ yani mutlak namaz kılmanın mekruh olduğu vakitlerde cenâze namazı

⁶⁸ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 589.

⁶⁹ Hâfız Muhammed Esad, Dürr-i Yektâ Şerhi, s. 142.

⁷⁰ Üç vakit vardır ki bu vakitlerde namaz kılınmaz:

- 1- Güneş doğduktan sonra, (Türkiye'de yaklaşık 40-50 dakika)
- 2- Güneş tam zevâl vaktinde iken, yani öğle namazından evvelki vakit, (Türkiye'de yaklaşık 20 dakika)
- 3- Güneş batarken, yani akşam namazından evvelki 45 dakika içinde. Bu vakitte ancak o günün ikindi namazının farzı kılınabilir.

kılmak da tahrîmen mekruhtur. Bununla beraber bu vakitlerde hazırlanan cenâzenin namazı tehir olunmayıp kılınır ve iâdesi lâzım gelmez. Zîra cenâze namazında acele etmek, geciktirmemek daha faziletlidir.⁷¹ Bu vakitlerde cenâzeyi defnetmek mekruh değildir.

Gıyâbî Cenâze Namazı

Cesedi bulunamayan (ğâib) bir mevtâ üzerine namaz kılmak Hanefî ve Mâlikîlere göre câiz değildir. Zîrâ namaz esnasında cenâzenin hâzır bulunması ve imamın önüne koyulmuş olması şarttır.⁷² Fakat Şâfiîlere göre, gâib üzerine de namaz kılınabilir. Nitekim Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) Necâşî'nin (radiyal-lâhü anh) cenâze namazını bu şekilde kılmıştır.

Hanbelîlere göre de, aradan bir aydan fazla vakit geçmemiş olursa ğâib üzerine cenâze namazı kılınabilir.

Namazı Kılınmadan Defnedilen

Ölünün Hali

Namazı kılınmadan defnedilip üzerine toprak atılmış olan bir cenâzenin parçalanıp dağılmamış olduğuna dair kuvvetli bir kanâat mevcut

⁷¹ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 38.

⁷² Fetâvâ-yı Hindiyeye, c. 1, s. 164.

olursa hakkını ödemek için kabri üzerine namazı kılınır, velev ki yıkanmadan defnedilmiş olsun. Definden sonra kabri açmak haram olduğu için meyyitin tahâret şartı sâkit olmuş olur. Definden önce cenâze yıkanmadan kılınan namaz ise îade olunur.

Fakat tefessüh ettiğine (parçalanıp dağıldığına) dâir galebe-i zan mevcut olunca artık namazı kılınmaz. Tefessüh edip etmemek hususunda zann-ı gâlibe itibar olunur. Bunda da mûteber olan zamanın ve mekânın, semizlik ve zayıflık cihetiyle insanın hâline göre zann-ı gâliptir.⁷³

İntihar Eden Kimsenin Namazı

İntihar eden üzerine cenâze namazı kılınır. Ancak İmam Ebû Yûsuf'a (rahimehullah) göre, intihar hata ile veya şiddetli bir ağrıdan dolayı olmadıkça, intihar eden üzerine cenâze namazı kılınmaz.

Annesini veya babasını haksız yere ve kasden öldüren kimsenin namazı kılınmaz.⁷⁴

Gayr-i Müslimlerin ve Kim Olduğu Bilinmeyen Kimsenin Hâli

Bir Müslümanın nikâhında bulunan ehl-i kitaptan bir kadın, gebe olduğu halde ölse namazı

⁷³Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 583-84.

⁷⁴Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkî'l-Felâh, s. 602.

kılınmaz; bunda icma' vardır. Kabrine gelince, onun için ayrıca bir mezar yapmak evlâdır. Bir görüşe göre de, çocuğa uyularak İslâm mezarlığına gömülür. Diğer bir görüşe göre de, çocuk henüz ondan bir cüz bulunduğu için, çocuğa tâbi olmayıp kendi milletine ait bir mezarlığa defnedilir.

Müslümanlar ile gayr-i müslimlerin cesetleri birbirine karışık bir halde bulunursa bakılır: Eğer Müslümanlara mahsus bir alâmet var ise ona göre amel olunur. Bir alâmet bulunmadığı takdirde ise hepsi yıkanır ve Müslümanlara niyet edilerek hepsinin üzerine namaz kılınır. Fakat gayr-i müslimler çok bulunursa sadece yıkanır, hiç birinin üzerine namaz kılınmaz. Çünkü ekseriyet için tamamının hükmü vardır. Müsâvî görüldükleri takdirde ise bir kavle göre üzerlerine namaz kılınır, bir kavle göre kılınmaz.

Definlerine gelince, burada da ihtilâf vardır. Bir rivâyete göre bunlar ayrıca bir mezarlığa defnedilirler, kabirleri yükseltilmez, düz bırakılır.

Kim olduğu bilinmeyen bir kimse, İslâm yurdunda öldürülmüş bir halde bulunsa bakılır: Eğer bir alâmet var ise ona göre amel olunur, yok ise sahih olan kavle göre İslâm yurduna tabi olunmakla yıkanıp üzerine namaz kılınır. Nitekim dâr-ı harpte öldürülmüş olan meçhul bir

kimse de Müslüman olduğuna dair bir alâmet bulunmayınca bulunduğu yere tabi olunarak gayr-i müslim sayılır.⁷⁵

Cenâze Namazını Bozan Şeyler

Mutlak namazları bozan şeyler, cenâze namazını da bozar.

CENÂZELERİ KABİRLERİNE TAŞIMAK

Cenâzeleri kabirlerine kadar taşımak sünnettir. Bunda büyük sevablar vardır. Hattâ akrabalarından veya komşularından veyâhut güzel ahlâklı ve sâlihlerden olduğu bilinen kimselerin cenâzelerini, kabirlerine kadar takip etmek, nafile ibâdetten daha faziletlidir.

Hazırlanmış (yikanıp kefenlenmiş ve namazı kılınmış) olan cenâzeleri bir an evvel götürüp kabirlerine defnetmek lazımdır. Meselâ: Cuma günü sabahleyin hazırlanmış olan bir cenâzenin cemâati çok olsun diye Cuma namazından sonraya bırakılması mekruhtur. Eğer Cuma namazının geçmesinden korkulursa o vakte bırakılabilir.

Cenâzeyi taşımakta sünnet olan, dört kimse- nin dört taraftan yüklenmesidir. Her bir tarafından on adım miktarı yürüyecek şekilde yüklenmek

⁷⁵ Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkî'l-Felâh, s. 600.

müstehabdır ki tamamı kırk adım eder. Bunun büyük sevabı vardır. Bir hadîs-i şerîfte:

مَنْ حَمَلَ جِنَازَةً أَرْبَعِينَ خُطْوَةً
كُفِّرَتْ عَنْهُ أَرْبَعُونَ كَبِيرَةً.

“Bir kimse bir cenâzeyi kırk adım götürse kırk büyük günahına keffâret kılınır (affına sebep olur).” buyrulmuştur.⁷⁶

Şöyle ki: Bir Müslüman, cenâzeyi ewelâ ön tarafından sağ omzuna, sonra ayak tarafından sağ omzuna alır, daha sonra ön tarafından sol omzuna, sonra da ayak tarafından sol omzuna yüklenir ve her birinde on adım yürür, münasip olan budur.

Cenâzeleri omuzlar üzerine yüklenerek kabirlerine kadar taşımak onların haklarında gösterilen en büyük hürmet ve ta’zim alâmetidir. Böyle bir hareket, insaniyetin şeref ve yüceliğine yapılan büyük bir riayeti ifade etmektedir. Bir insanı artık dâimi olarak kalacağı âhiret evinin kapısına kadar eşya nakleder gibi nakletmek, insaniyetin hassas ruhunu rencide edebilir. Böyle olunca bir zaruret bulunmadıkça cenâzeyi arkaya almak

⁷⁶ Mehmed Zihni, Ni’met-i İslâm, s. 601.

veya hayvana, arabaya yüklemek mekruhtur. Cenâzeye ızdırâp verilmeksizin omuzlar üzerinde sûratlice götürülmelidir. Çocuk olan bir cenâzenin de el üstünde götürülmesi, hayvan üzerine yüklenmesinden daha iyidir. Çocuk cenâzesini yalnız, bir kimsenin yürüyerek veya bir bineğe binerek eli üzerinde götürmesinde bir sakınca yoktur.

Cenâzeyi takip edenlerin, cenâzenin sağında veya solunda değil arkasında yürümeleri daha faziletlidir.⁷⁷ İzdiham olmaması için bir kısmı öne geçebilir. Cemâatin tamamının cenâzenin önünde yürümesi mekruh olduğu gibi herkesin geride kalarak cenâzenin yalnız kalması da mekrûhtur.⁷⁸ Cenâzeyi yürüyerek takip etmek de binekli olarak takip etmekten daha faziletlidir. Binekli olanlar, cemâate eziyet vermemek için arkadan gelirler. Eğer daha önden gidecek olursa bunda mahzur yoktur.

Cenâzeyi takip edenler, hayatın âkıbetini düşünmeli, huşu içerisinde olmalıdır. Bu kimselerin gülüşmeleri, dünya konuşmalarına dalmaları doğru olmaz. Hattâ zikir (tekbir ve tehlil) ile veya Kur'ân-ı Kerîm okuyarak seslerini yükseltmeleri bile tahrîmen mekruhtur.

⁷⁷ Fetâvâ-yı Hindiyîye, c. 1, s. 162.

⁷⁸ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 601.

Cenâzeleri buhurlar, mumlar veya gürültü ile veyahut feryat ederek takip etmek mekruhtur. Cenâzeyi takip edenler, bu gibi şeylere mani olmalıdırlar. Mani olamaz iseler de cenâzeyi takibe devam ederler.

Cenâze için gözyaşları dökerek ağlamakta, kalben mahzun olmakta bir mahzur yoktur. Ancak lüzumsuz sözler söylenmesi doğru değildir. Cenâze için feryat etmek, yaka yırtmak, yüz tırmalamak, saç yolmak, dizlere vurmak gibi şeyler haramdır, takdîr-i ilâhîye karşı isyandır.

Cenâzeyi takip edenler, namazı kılınmadan evvel geri dönmemelidirler. Dönmeğe lüzum görülürse cenâze sahibinin müsaadesini almalıdırlar, münâsib olan budur.

Hele cenâzeyi takip eden Müslümanlardan bir kısmı, cenâze namazını kılarken diğer bir kısmının seyirci vaziyetinde durarak bu namaza iştirak etmemeleri kadar acınacak, garip görülecek bir hareket olamaz.

Cenâze geçerken cenâze için ayağa kalkmak, başka milletlere benzemeyi îcâb ettirdiğinden mekruhtur, men edilmiştir. Bir mâni yok ise ayağa kalkıp cenâzeyi takip etmelidir. Kabirlerine götürülen cenâzelere el kaldırıp selâm

vermek de uygun değildir ve dinen bir aslı yoktur. Cenâzelere çiçek ve çelenk göndermek, cenazenin resmini taşımak da bid'attir.

Kadınların cenâzeleri takip etmeleri, kabre taşınma ve defin işlerine iştirâkleri tahrîmen mekruhtur. Bundan dolayı sevaba değil, günaha girmiş olurlar. Zîrâ Peygamber Efendimiz (sal-lallâhü aleyhi ve sellem) kadınları bunlardan men etmiştir. Nitekim yolun kenarında oturmuş cenâze merâsimine iştirâk etmeyi bekleyen kadınlara: "Siz günahkâr olduğunuz ve hiç bir ecir elde edemediğiniz halde geri döneceksiniz." buyurmuşlardır.⁷⁹

Cenâze kabre götürülüp omuzlardan indirilince cemâat, bir mahzur yok ise otururlar, bundan önce oturmaları mekruh olduğu gibi bundan sonra ayakta durmaları da mekruhtur.

Defni gündüz yapmak müstehabdır fakat, zarûret hâlinde gece yapılmasında da bir mahzûr yoktur.⁸⁰

⁷⁹ İbn-i Nüceym, el-Bahru'r-Râik, c. 2, s. 207.

⁸⁰ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 603.

CENÂZELERİN KABİRLERİNE KONULMASI

Kabir, insanın öldükten sonra defnolunduğu yerdir. Ziyâret yeri olmak itibâriyle mezar da denilmektedir.

Kabrin bir boy miktarı derin ve yarım boy miktarı enli olması iyidir. Bununla beraber kabrin yarım boy miktarı derin olması da kâfidir. Bu şekilde, insanoğlunun bedeni, öldükten sonra dahi korunmuş olup hem koku vermemiş hem de yırtıcı hayvanlara yem olmaktan muhâfaza olunmuş olur.⁸¹

Kabirlerde faziletli olan lahit yapmaktır. Şöyle ki: Sert toprağa sahip olan bir kabrin içinde kible tarafı cenâze sığacak kadar oyulur, meyyit buraya konulur, önüne de tahta, karnış veya kerpiç gibi şeyler konulur. Bu halde toprak tam ölünün üzerine değil, bu şeyler üzerine atılmış olur ki bu, ölüye karşı bir hürmet demektir.

Fakat kabir yeri yumuşak veya rutubetli olup da lahit kazmak mümkün olmazsa dere gibi çukur kazılır. Buna "Şakk (yarma)" denir, iki tarafı lüzum görülürse kerpiç, tuğla gibi bir şey ile örülür, ölü bunların arasına konulur, üzerine de kendisine dokunmayacak bir tarzda kerpiç veya

⁸¹ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 604.

tahtalar ile tavanımsı bir şey yapılır, bunun üzerine de toprak atılır.

Kabrin zemini rutubetli veya yumuşak olduğu takdirde, cenâze tabut ile defin edilebilir. Hatta bu halde tabutun taştan veya demirden yapılmış olması da câizdir. Fakat böyle olmazsa tabut ile defin mekruhtur. Bazı fakihlere göre kadınların tabut ile defnedilmeleri tercih edilmiştir, velev ki yer yumuşak olmasın.

Zemini rutubetli olan bir kabrin içine toprak döşenmesi sünnettir.

Cenâzeyi mümkünse kabre, kıble tarafından koymak sünnettir.⁸² Kabrin içinde sağ tarafı üzerine kıbleye döndürülür, kefenin bağı var ise çözümlür, sol tarafına veya yüz üstü veyahut arkası üzerine yatırılmaz.

Cenâzeyi kabre koyanlar;

بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَىٰ مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ

“Bismillâhi ve alâ milleti resûlillâhi” derler.⁸³

Hanefîlere göre meyyiti kabre koyacak kimse-lerin adedi; tek veya çift olacağı tayin edilmemiştir,

⁸² Alâüddîn Kâsânî, Bedâiu's-Sanâi', c. 1, s. 318.

⁸³ Mânâsı: “Allâhü Teâlâ'nın ismiyle ve Resûlullah'ın milleti üzerine seni defnediyoruz.”

kâfi miktar olmasına bakılır. İmâm Şâfiî'ye (rahi-mehullâh) göre ise techîz ve tekfîninde olduğu gibi tek aded olması sünnettir.⁸⁴

Kadınları kabre koyacak kimselerin, kendile-rinin rahim (akrabalık) cihetinden (oğlu ve erkek kardeşleri gibi) mahremleri olmaları daha münâ-siptir. Bu kimseler bulunmazsa yabancılardan hal ve ahlâkı düzgün olanlar tercih olunur. Ka-dınlar kabre yerleştirilinceye kadar kabirleri üs-tüne bir perde örtülür. Meyyitin en yakını dahi olsa kadın kısmı kabre girmez.⁸⁵

Lahdın kerpici ve kabrin tahtaları konulduktan sonra el, kürek ve mümkün olan şeyler ile toprak atılır.

Definde bulunan kimselere, meyyitin baş ta-rafından üçer avuç toprak atması ve

İlk atışta “ مِنْهَا خَلَّفْنَاكُمْ ” (minhâ halaknâküm),

İkincide “ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ ” (ve fihâ nü'îdüküm),

Üçüncüde de “ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى ” (ve minhâ nuhricüküm târaten ührâ) demesi müstehabdır.

Bir kabre, kendi içinden çıkan topraktan faz-lasını atmak mekruhtur.

⁸⁴ Alâüddîn Kâsânî, Bedâiu's-Sanâî', c. 1, s. 318.

⁸⁵ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 606.

Toprağı zeminden bir karış kadar veya daha ziyâde yükseltip üzerini deve hörgücü gibi yapmak mendûbdur. Toprak pekişsin diye üzerine su serpilebilir.⁸⁶

Kabrin sâhibinin bilinmesi ve ihtirâm olunması için isrâf olunmaksızın ve süslenmeksizin başucuna taş dikmek ve ismini yazmakta beis yoktur.⁸⁷

Nitekim Resûlullâh Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem, Cennetü'l-Bakî'de Osmân bin Maz'ûn radiyallâhü anhin kabrinin başına büyük bir taş koyarak belirli hâle getirmiş; "Bununla onun kabrini bilir; âilemden vefât edeni de oraya defnederim" buyurmuşlardır. İşte bu hadîs-i şerîften; ziyâret edebilmek, yerini bilmek için kabirleri -aşırıya gitmeden- belirli hale getirerek muhâfaza etmenin meşrûiyeti çıkarılmıştır.⁸⁸

Cenâze -çocuk dahi olsa- kabristana defnedilir.⁸⁹ Bir kabre, zarûret olmadıkça bir meyyitten fazla cenâze defnolunmaz. Bir kimsenin, yakını ile beraber defnolunmak istemesi özür olmadığı gibi başka kabristanlık mevcut iken

⁸⁶ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 606.

⁸⁷ Hâfız Muhammed Esad, Dürr-i Yektâ Şerhi, s. 145.

⁸⁸ Sünen-i Ebû Dâvûd, Hadîs-i şerîf no: 3206

⁸⁹ Hâne içine defnolunmak, peygamberlere mahsûs olmakla küçük veya büyük bütün cenâzeler kabristanlığa defnolunur.

sâlih kimselere yakın olmak maksadıyla yeri dar olan bir kabristana defnolunmak istemesi dahi özür kabul edilmez.

Birden fazla meyyitin bir kabre defnedilmesi zarûreti hâsıl olduğunda -Uhud şehîdleri gibi- mümkün ise her iki meyyitin arası toprak ile ayrılarak defnedilir. Defnolanlar aynı cinsten olduğu zaman daha fazîletli olan, kible tarafına doğru ileri konular. Farklı cinslerden oldukları zaman evvelâ erkek, sonra çocuk, sonra hüsnâ ve ondan sonra kadın konular.

Cenâze çürüyüp toprak olduktan sonra bir başka cenâzeyi onun kabrine defnetmek câiz olur.

Mevcut kemikleri kırmak yâhut başka yere nakletmek câiz olmaz.

Cenâzeyi vefât ettiği mahallin kabristanlığına defnetmek müstehabdır.

Bununla beraber başka beldede vefat eden kimseyi -bedeninin çürüyüp kokma ihtimâli yoksa- defin için kendi beldesine nakletmekte beis yoktur.⁹⁰

Cenâzeyi defnettikten sonra başka yere nakletmek aslâ câiz olmaz. Lâkin defnolunduğu yer, birinin mülkü iken gasp olunup meyyit

⁹⁰Şûrunbülâli, Merâkî'l-Felâh, s. 294.

defnolunmakla yerin sahibi cenâzenin oradan çıkarılmasını talep edebilir.⁹¹

Bir mezarlıkta bir kimsenin hazırlamış olduğu bir kabre, başka bir ölü defnedilecek olsa bakılır: Eğer mezarlık geniş ve başka müsait yer var ise bu mekruhtur, geniş değilse câizdir. Şu kadar var ki mezarı hazırlayan kimsenin masrafını vermek lâzım gelir.

Bir kimsenin "Falân zât, beni yıkasın veya namazımı kıldırsın veya kabre koysun" diye yapmış olduğu vasiyetine riâyet lâzım değildir. Şayet cenâzenin velîleri bu vasiyete râzı olurlarsa vasiyeti yerine getirilir.

Cenâzeyi taşımak veya kabri kazmak için bazı kimseleri ücretle tutmak câizdir.

Bir ölü, kabrine yanlış konulmuş olsa, meselâ kibleye müteveccih konulmamış olsa veya sol tarafına yatırılıp başı ayak tarafına gelmiş olsa bundan dolayı kabri açılmaz. Çünkü cenâzenin sağ tarafına yatırılarak kibleye müteveccih bulunması bir sünnettir, buna riâyet edilmediğinden dolayı kabri açmak uygun olmaz.

Bir kimsenin kendisi için kabir kazdırıp hazırlaması, bir kavle göre mekruhtur. Çünkü hiç bir kimse, kendisinin nerede öleceğini bilemez. Fakat

⁹¹ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 610.

kefen hazırlamakta kerâhet yoktur, zîra buna çok defa ihtiyaç görülmüştür.

Ebûbekr-i Sıddîk (radiyallâhü anh) kendisine kabir kazıp hazırlamak isteyen bir kimseye: "Nefsin için kabir hazırlama, kabir için nefsini hazırla." buyurmuştur.

Yakınında kara parçası bulunmayan bir gemide ölen ve durdukça bozulmasından korkulan bir Müslümanın cenâzesi yıkanır, kefenlenir, üzerine namaz kılınıp sağ tarafı üzerine kibleye karşı olarak denize bırakılır.⁹²

Definden Sonra Beklemek

Vefat eden bir Müslüman, kabrine konulduktan sonra orada bir müddet oturularak Kur'ân-ı Kerîm okumak müstehabdır. Yâsîn, Mülk, Vâkıa, İhlâs, Felak ve Nâs Sûreleri, sonra da Fâtîha-i Şerîfe ve Bakara Sûresi'nin ilk beş âyeti okunur, sevabı cenâzenin ve ehl-i îmânın ruhlarına bağışlanır, cenâzenin mağfîret-i İlâhiyyeye mazhar olabilmesi için duâ edilir.

Cemâatin, toprağa verdikleri bir din kardeşlerinden hemen ayrılıp dağılmaları muvâfık değildir. Cenâzenin ruhu, onların orada bulunmalarıyla kabre alışmış, kendisine sorulacak suallere hazırlanmış, Cenâb-ı Hakk'ın rahmetine yakınlaşmış olur.

⁹² Şûrunbülâlî, İmdâdü'l-Fettâh, s. 603.

Resûlü Ekrem (sallallâhü aleyhi ve sellem) Efendimiz, bir cenâzenin defninden sonra hemen dönmez, bir müddet kabri yanında durur ve cemâate hitâben: “Kardeşiniz için Allâhü Teâlâ’dan mağfiret isteyiniz ve kendisine ih-san buyrulmasını dileyiniz, o şimdi suâl olunacaktır.” diye buyururdu.⁹³

TELKİN

Peygamber Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) ölüyü defnettikten sonra kabrin başında durur ve:

اسْتَغْفِرُوا لِأَخِيكُمْ وَاسْأَلُوا لَهُ بِالتَّيِّبِ
فَإِنَّهُ الْآنَ يُسْأَلُ.

“Kardeşinize istiğfârediniz. Allâhü Teâlâ’dan (suallere) cevapta ona sebat isteyiniz. Zîra o, şimdi suâl olunmaktadır.” buyururdu.⁹⁴

Kudûrî şerhi el-Cevheretü’n-Neyyire’de “Ehl-i Sünnet’e göre ölüye telkin meşrûdur. Çünkü Allâhü Teâlâ, ölüye kabirde hayat verir.” denilmektedir.⁹⁵

⁹³ Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkî’l-Felâh, s. 615-616.

⁹⁴ Sünen-i Ebû Dâvûd, Hadîs-i şerîf no: 3221.

⁹⁵ Haddâdî, el-Cevheretü’n-Neyyira, s. 130.

Ebû Ümâme el-Bâhilî (r.a.) vefât edeceği sırada şöyle dedi: Yâ Saîd! Ben öldüğüm zaman bana Resûlullâh'ın (sallallâhü aleyhi ve sellem) bize emrettiği gibi yapın. Muhakkak Resûlullâh (sallallâhü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

“Sizden biriniz vefât ettiği zaman, kabre defnedilip üzerine toprak konulduktan sonra, biriniz kabrinin başında ayağa kalsın ve 'Yâ Fûlan ibn-i fûlâne' desin. O meyyit cevap veremez, ama duyar...”

Kabre konulan ve bülüğ çağına erişmiş olan bir Müslüman hakkında telkin verilmesi meşrû görülmüştür.

Telkin, kabir suâline karşı meyyite yardımcı olmak, meyyiti desteklemek demek olduğuna göre kabir suâli görmeyecekler yani peygamberlere ve çocuklara telkin olunması gerekmez.⁹⁶

Definden, mezkûr sûrelerin tilâvetinden ve duâdan sonra sâlih bir kimse kalkıp kabrin baş tarafına ölünün yüzüne karşı durur ve ona hitaben: “Yâ fûlân! Yebne fûlâne!” Meselâ: Yâ Ahmed! Yebne Fâtıma”, kadın ise “Yâ Fâtıma! Yâ binte Zeyneb!”⁹⁷ diye üç kere seslenir, sonra şöyle der:

⁹⁶ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 614.

⁹⁷ Kendisinin ve anasının adları bilinmezse “Yâ Abdellâh! Yebne Havva!” denilir. (Ö. Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali, s. 338)

أُذْكَرِ الْعَهْدَ الَّذِي خَرَجْتَ عَلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا شَهَادَةً
أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَخَدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنْ مُحَمَّدًا
عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ، وَالنَّارَ حَقٌّ،
وَالْبَعْثَ حَقٌّ، وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا
وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ، وَقُلْ رَضِيتُ بِاللَّهِ
رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِالْقُرْآنِ إِمَامًا وَبِمُحَمَّدٍ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا وَبِالْكَعْبَةِ قِبْلَةً
وَبِالْمُؤْمِنِينَ إِخْوَانًا رَبِّي اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ،
عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ،
أَمِنْتُ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَبِالْقَدْرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى وَالْبَعْثِ
بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

Okunuşu: "Üzkürî'l-ahdellezî haracte aleyhi mine'd-dünya şehâdete en lâ ilâhe illallâhü vah-dehû lâ şerîke lehû ve enne Muhammeden abdühû ve resûlüh. Ve enne'l-cennete hakkun, ve'n-nâre hakkun ve'l-ba'se hakkun ve enne's-sâate âtiyetün lâ raybe fihâ ve ennellâhe yeb'asü men fi'l-kubûr. Ve kul razıytü billâhi rabben ve bi'l-islâmi dînen ve bi'l-Kur'âni imâmen ve bi-Muhammedin sallallâhü aleyhi ve selleme nebiyyen ve bi'l-ka'beti kibleten ve bi'l-mü'minîne ihvânen. Rabbıyallâhü lâ ilâhe illâ hû, aleyhi tevekkeltü ve hüve rabbü'l-arşî'l-azîm. Âmentü billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusûlihî ve'l-yevmi'l-âhiri ve bi'l-kaderi hayrihî ve şerrihî minallâhi Teâlâ ve'l-ba'sü ba'de'l-mevti hakkun eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Resûlüh."⁹⁸

⁹⁸ Meyyit kadın ise zamirler müennes olarak getirilir yani "حَوْرَجَتْ" yerine "حَوْرَجَتْ" ve "قُلْ" yerine "قُولِي" şeklinde okunur.

Mânâsı: "(Ey Osman! Ey Zeynep oğlu!) Dünyâdan inanarak ve kabul ederek çıkmış olduğun 'Allah'tan başka ilah olmadığına ve onun şerîkinin bulunmadığına, Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem'in de onun kulu ve resûlü olduğuna dâir ahidini hatırla. Muhakkak cennet haktır, cehennem haktır, öldükten sonra diriltilmek haktır, kıyâmet haktır ve bunda şüphe yoktur ve muhakkak Allâhü Teâlâ kabirdekileri diriltecektir. De ki: Rab olarak Allah'tan, dîn olarak İslâm'dan, imam olarak Kur'ân'dan, peygamber olarak Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem)'den, kible olarak Ka'be'den, kardeşler olarak müminlerden râzı oldum. Rabbim Allah'tır ki ondan başka ilah

Umudur ki bu gibi telkinler vesilesiyle Allâhü Teâlâ ölüyü bağışlar, kabir suâline cevap vermesini kolay kılar.

Telkinde meyyitin ismi, annesine izâfetle söylenir. Çünkü insanın vâlidesine nisbeti, babasına olan nisbetinden daha muhakkaktır.⁹⁹

TA'ZİYE

Ta'ziye; güzel sabır dilemek, tesellî etmek demektir. Meyyitin âilesine; "Allâhü Teâlâ size sabır ve büyük ecirler ihsan buyursun" gibi sözler ile ta'ziye edilir, teselli verilir. Bir musîbete uğrayana da istircâda bulunur yani:

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

(İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn) diye Cenâb-ı Hakk'a tevessül etmelidir.

Cenâze sahibine ta'ziyede bulunmak İslâm'ın sünnetlerinden biridir. Zira bu, Müslümanın haklarından biridir. Bir hadîs-i şerîfte: "Kim, ölü

yoktur. Ona tevekkül ettim ve o, yüce olan Arş-ı A'lâ'nın Rabbi'dir. Allâhü Teâlâ'ya, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhîret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allâh'tan olduğuna ve öldükten sonra dirilmenin hak olduğuna îmân ettim. Allâh'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed Mustafa sallallâhü aleyhi ve sellem'in onun kulu ve Resûlü olduğuna şehâdet ederim."

⁹⁹ Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, s. 614.

sahibine ta'ziyede bulunursa, onun gibi ecir alır.” buyuruldu.

Meyyitin bütün akrabaları ta'ziye olunur. Lâkin erkeğin kadına ta'ziyede bulunması, fitne korkusu olmadığı zaman câizdir.

Ta'ziyede bulunan kişi, cenâze sahibi ile musâfaha eder. Zira bu onun kalbini teskin eder.

Cenâze sahibinin, “Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil-aliyyil-azîm” kelimesini çok söylemesi sünnettir. Çünkü Resûlullah Efendimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) böyle emretmiştir.

En güzel ta'ziye şekli, Resûlullâh Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem'in Muâz bin Cebel radıyallâhü anh'a -oğlu vefât ettiği zaman- yazdığı mektuptur. Mektub şöyledir:

“Bismillâhirrahmânirrahîm,

Bu mektup, Allâhü Teâlâ'nın Resûlü Muhammed'den (a.s.) Muâz bin Cebel'e yazılmıştır:

Selâmün aleyke,

Muhakkak mallarımız, çocuklarımız, ailemiz Allâhü Teâlâ'nın, bize bahşettiği nimetlerdir.

Bunlar Allâhü Teâlâ'nın bize emanet olarak verdiği şeylerdir.

Onlardan belli bir vakit faydalanırız. Sonra vakti gelince Allâhü Teâlâ, onları alır.

Onun hakkı, bize verdiği zaman şükretmemiz, geri aldığı zaman da sabretmemizdir.

Senin oğlun da Allâhü Teâlâ'nın sana bahşettiği nimetlerden ve faydalanman için sana verdiği emanetlerden biri idi. Sevinç ve iyi bir halde oğlunla seni faydalandırdı. Sonra da bir ecir ve sevab karşılığında onu senden geri aldı. Sakın feryad ve figan etme. Zira bu, senin alacağın sevabı yok eder. Eğer bu musibetin sevabı sana gösterilse, başına gelen musibet elbette ona nisbetle çok küçük kalır. Allâh'ın va'dini sabırla bekle. Vesselam..."¹⁰⁰

Ölünün vefîsi, defninden sonra birinci günden yedinci güne kadar kolayına gelen şeyi fakirlere tasadduk ederek, sevabını ölüye bağışlamalıdır. Bu bir sünnettir. Buna gücü yetmezse iki rek'at namaz kılarak sevabını bağışlamalıdır. Fakat ölü sahiplerinin, birinci, üçüncü günlerde veya bir hafta sonra yemek hazırlayıp halkı davet etmeleri (helva yapmaları, lokma dökmeleri) mekruhtur ve bid'attir.¹⁰¹ Çünkü bunlar, sürur anında meşrû görülmüştür. Ancak ölünün komşularının veya uzak akrabasının yemek hazırlayarak ölü sahiplerine ikram ve yemeleri için takdim etmeleri

¹⁰⁰ İmâmzâde, İslâm Ahlâkı ve Âdâbı-Şir'atü'l-İslâm, s.245.

¹⁰¹ Zeylâi, Tebyînü'l-Hakâik, c. 1, s. 246.

müstehabdır. Çünkü onlar kendilerine yemek hazırlayacak bir halde olmayabilirler.¹⁰²

Kabir başında kurban kesmek bid'attir. Çünkü bu câhiliyye devri âdetlerindedir.

Kur'ân-ı Kerîm okutmak ve hatim yaptırmak üzere sâlih kimseleri ve Kur'ân hâfızlarını cenâze evine davet etmekte bir kerâhet yoktur.¹⁰³

Ölü sahiplerinin yapılacak ta'ziyeleri kabul için üç gün kadar hanelerinde oturmaları câizdir. Bununla beraber, oturulmaması evlâdır.

Cenâzenin defninden sonra üç güne kadar bir defaya mahsus olmak üzere ta'ziye yapılması müstehabdır. Eğer ta'ziye edilecek kimse orada değilse üç günden sonra da ta'ziye edilebilir.

Ta'ziyelerin kabir başında veya ölünün kapısı önünde yapılması bid'at ve mekruh görülmektedir. Ta'ziyenin tekrarı da mekruhtur.¹⁰⁴

KABİRLER VE MAKBERELER

Kabir, insanın dünya ile âhîret arasında meskeni, kıyâmete kadar durağıdır. Bu bakımdan kabirleri ve kabristanları güzelce muhafaza etmek,

¹⁰² Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkî'l-Felâh, s. 617.

¹⁰³ Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkî'l-Felâh, s. 412.

¹⁰⁴ Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkî'l-Felâh, s. 617.

temiz tutmak, ağaçlar ile süslemek hayatta olanlar için birer vazifedir.

Ulemânın, sâlih kimselerin, evliyâullâhın kabirlerinin kaybolmaması için yanlarına taş konulmasında ve isimlerinin yazılmasında bir beis yoktur. Diğer ölülerin de kabirlerinin kaybolmaması ve çer-çöpe maruz kalmaması için başları ucuna birer taş dikip isimlerinin yazılmasında bir beis görmeyenler vardır. Fakat bu taşlara âyet-i kerîme yazmamalıdır. Bilâhare taşların kırılarak yerlere düşmesi ihtimâli düşünülmelidir.

Kabirleri çiğneyip üzerlerinden geçmek mekruhtur. Böyle bir hareket, ölü hakkındaki hürmete uygun değil, âdetâ onların haklarına bir tecavüzdür. Hadîs-i şerîfte; **“Ateş koruna basmak, kabre basmaktan ve kor üzerine oturmak, kabir üzerine oturmaktan hayırlıdır.”** buyrulmuştur.¹⁰⁵ Binaenaleyh bundan mümkün olduğu kadar sakınmalıdır. Fakat kabristana mahsus başka bir yol bulunmadığı takdirde Kur’ân-i Kerîm okumak veya tesbihte, duâda bulunmak şartıyla kabirlerin aralarından, üzerlerinden yürüyüp gitmekte ve kabirlerin kenarlarında oturmakta bir beis olmadığına hükmedenler vardır.

¹⁰⁵ Mehmed Zihni, Ni’met-i İslâm, s. 619.

Bir kabristan, ne kadar eski olursa olsun ve kendisine ne kadar ihtiyaç kalmamış olursa olsun, oranın kabristan olarak korunması lâzım gelir. Böyle bir kabristanı satarak veya üzerine herhangi bir müessese vücuda getirerek içinde bulunan ölü kemiklerini, topraklarını başka bir mezarlığa nakletmek câiz değildir.

Ölülerin hakları da dirilerin hakları kadar, belki ondan daha ziyade korunmalıdır. Bu haklara riâyet edilmesi insaniyet için bir vazifedir. Geçmişlerinin hukukuna riâyet etmeyen bir nesil, kendi evlât ve çocuklarından ne yüzlü riâyet bekleyebilir?

Su basmakta olan veya yabancı bir millet elinde kalan bir mezarlığı başka yere nakletmek câiz görülmüştür. Böyle bir mezarlığı mümkün mertebe muhafazaya çalışmak lâzımdır.

Bir cenâze, kabrine konulup üzerine toprak atıldıktan sonra bir mecburiyet olmadıkça artık kabri açılmaz, kabrinden çıkarılamaz, bu câiz değildir. Çünkü artık Allâhü Teâlâ'ya teslim edilmiş, cemâatin ellerinden çıkmış olur. Ancak bir cenâze, gasbedilmiş bir yere veya gasbedilmiş bir elbise ile defnedilse veya satın alınıp defnedildiği yeri şuf'a yoluyla bir kimse mülk edinse cenâzenin çıkarılması câiz olur. Çıkarılmadığı

takdirde yer sahibi, kabri düzleyerek üzerine dilediğini ekebilir. Elbise sahibi de dilerse elbisenin kıymetini almakla yetinir.

Aynı şekilde: Cemâatten birinin bir eşyası kabre düşmüş olsa ölüye dokunmaksızın kabrin toprakları açılarak o eşya çıkarılabilir. Bunda bir beis yoktur. Çünkü o malın bir kıymeti vardır. Resûl-i Ekrem sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz, malları zayi etmekten men etmiştir. Bir eşyanın boş yere kabirde kalması ise kıymetli bir malı zayi etmekten başka bir şey değildir.

Kabirlerin yanında uyumak, çevrelerini kirletmek, yaş otlarını, ağaçlarını koparmak mekruhtur. Kabristandaki otlar, ağaçlar yaş buldukça bir çeşit hayata sahip demektirler. Bunlar, lisân-ı halleriyle Allâhü Teâlâ'yı tesbih ederler; bu vesile ile orada yatan iman sahiplerinin rahmet-i ilâhiyyeye nâil olacakları umulur.¹⁰⁶

Kabirlere Ağaç Dikilmesi

Resûl-i Ekrem (sallallâhü aleyhi ve sellem) Efendimiz, bir kabristanda bulunan iki kabir sahibinin azâb olunduklarına şahit olmuşlar, mübârek ellerine aldıkları yaş ve yapraksız bir hurma dalını ikiye bölüp birini bir kabrin, diğerini de diğer bir kabrin başına dikmişler, **“Umulur ki bunlar**

¹⁰⁶ Ö. Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali s. 343-344.

kuruyuncaya kadar bu kabir sahipleri hakkındaki azâb hafifleyecektir.” buyurmuşlardır. Bunun içindir ki, bazı yerlerde kabirlerin üzerlerine mersin ağacı dalları koymak âdet olmuştur.

Bu hususta asıl olan, yaş ağaç veya bitkilerin dikilmesidir. Buharî-i Şerîf'i şerh eden Aynî merhumun dediği gibi: “Kabirlerin üzerlerine sadece yaş, güzel kokulu çiçekleri, yeşillikleri koymanın bir faydası yoktur, hususiyle başka milletleri taklit ederek olursa aslâ câiz olmaz.”¹⁰⁷

Kabirleri Ziyâret

Kabirleri haftada bir gün, bilhassa cuma ve cumartesi günleri gidip ziyâret etmek, erkekler için mendûptur. Salih zâtların kabirleri uzak bir yerde bile olsa teberrük için ziyâret edilir, bu hususta yolculuğu göze almak mendûptur.

Âyet-i celîlede (meâlen): “Ve o münâfıklardan ölen birinin üzerine ebedî olarak namaz kılma ve kabrinin üzerinde durma.”¹⁰⁸ buyurulmuştur. Buradan Resûl-i Ekrem (sallallâhü aleyhi ve sellem) Efendimiz'in, sâlihlerin kabirleri gibi diğer kabirler üzere durabileceği, kabirdekiler için duada ve af talebinde bulunabileceği

¹⁰⁷ Tahtâvî, Hâşîye alâ Merâkî'l-Felâh, s. 624.

¹⁰⁸ Tevbe Sûresi, âyet: 84

manası anlaşılır. Nitekim Mescid-i Nebevîyi süpüren kadının kabri başında durmuşlardır.¹⁰⁹

Kabir ziyâretinin meşruiyetini gösteren pek çok hadîs-i şerîfler vardır. Hadîs kitaplarının ekserisinde ve fıkıh kitaplarında kabir ziyâretinin âdâbına dâir bir bâb bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını nakletmek kâfidir. Resûlullâh Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem buyurmuşlardır ki:

"Kabirleri ziyâret ediniz. Zira onlar size âhireti hatırlatır."¹¹⁰

"(Geçici dünya) lezzetlerini yıkan ölümü, çokça hatırlayınız."¹¹¹

¹⁰⁹ Sahîh-i Müslim, Hadîs-i şerîf no: 956. Hadîs-i şerifin tamâmı şöyledir: Ebû Hüreyre radiyallâhü anh anlattı: Siyâhî bir kadın -yahut bir genç-, mescidi süpürdü. Bir gün Resûlullâh Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem onu göremeyerek soruşturmıştu. Ashâb: "O vefât etti" deyince; Resûlullâh Efendimiz: "Bana haber verseydiniz ya!" buyurdular. Ebû Hüreyre Hazretleri diyor ki: "Gâlibâ Ashâb, bu kadının -veya gencin- bu işini çok ehemmiyetli görmemişlerdi. Bunun üzerine Resûlullâh Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sellem: "Bana onun kabrini gösterin" buyurdu. Gösterilince, kabrinin üzerine cenâze namazı kıldı ve sonra: "Şüphesiz ki bu kabirler, sâhipleri için karanlıklarla doludur. Allâh Azze ve Celle, benim namazım sebebiyle kabirleri onlara aydınlatır" buyurdular.

¹¹⁰ Sünen-i İbn-i Mâce, Hadîs-i şerîf no: 1558.

¹¹¹ Sünen-i İbn-i Mâce, Hadîs-i şerîf no: 974.

“Sizi kabir ziyâreti yapmaktan men etmiş-tim. Şimdi ise Muhammed’e annesinin kabri-ni ziyârete izin verildi. Artık sizler de kabirle-ri ziyâret ediniz, zîrâ o size âhireti hatırlatır.”¹¹²

Resûlullâh Efendimiz sallallâhü aleyhi ve sel-lem, sık sık Cennetü'l-Bakî kabristanına çıkıp duâ ederdi.

Yine Peygamber Efendimiz, Uhud şehîdliğini ziyâret edip: **“Allâh’ım, bu kulun ve Peygam-berin, şunların şehîd olduklarına ve kıyâmet gününe kadar kendilerini ziyâret eden ve selâmlayanlara mukâbelede bulunacaklarına şehâdet eder.”** buyurmuşlardır.¹¹³

Kabirleri ziyâret edip ibret almalı, vaktiyle hayatta olan birçok kimselerin, topraklar içinde kalmış olduğunu görmeli, âhiret âlemini düşün-melidir. Üç beş günlük dünya hayatı için birtakım günahları işlememeli, hakiki istikbâli düşünerek gaflet içinde yaşamaktan kurtulmalıdır.

Kabirleri ziyâret hususunda şer-i şerîf tara-fından verilen izin, erkek ve kadınlar hakkında sâbit olduğu için kadınların da -fitneye sebebi-yet vermeksizin- kabirleri ziyâret etmelerinde bir

¹¹² Sünen-i Tirmizî, Hadis-i şerîf no: 974.

¹¹³ Hâkim, el-Müstedrek, c. 3, s. 29.

mahzur yoktur. Nitekim Hazret-i Âişe (radiyal-lâhü anhâ) her zaman Resûlullah Efendimiz'in (sallallâhü aleyhi ve sellem) kabrini ziyâret ederdi. Hac için çıktığı bir seferinde de kardeşi Abdurrahmân'ın (radiyallâhü anh) kabrini ziyâret etmiştir. ¹¹⁴

Ziyâret eden kimse, kabrin ayak tarafından gelerek ayakta kıbleye veya ölünün yüzüne karşı durarak duâ etmeli ve şöyle demelidir:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ
بِكُمْ لَاحِقُونَ أَسْأَلُ اللَّهَ لِي وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ ¹¹⁵

Nebiy-yi Zîşân Efendimiz, Bakî' kabristanını ziyâret ederken böyle selâm verirlerdi.

Ziyâret eden kimse, ziyâret ettiği meyyiti hâl-i hayâtında ziyâret ettiği usûl ve âdâb üzerine ziyâret eder. Ayakta, yüzünü meyyite, sırtını kıbleye dönmüş olduğu halde selâm ve duâ eder. ¹¹⁶

¹¹⁴ Serahsî, el-Mebsût, c. 24, s. 19.

¹¹⁵ Esselâmü aleyküm; ey müminler yurdunun sakinleri! Bizler de inşallâh sizlere kavuşacağız, Allâhü Teâlâ'dan bizim ve sizin için afiyet, (âhîret sıkıntılarından muhafaza ve selâmet dilerim).

¹¹⁶ Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkî'l-Felâh, s. 412.

Gece kabir ziyâreti yapmakta bir kerâhet yoktur. Husûsî ile de mübârek gecelerde ziyâret fazîletlidir.¹¹⁷

Kur'ân-ı Kerîm okuyacak kimsenin kabir kenarında oturmasında -tercih edilen kavle göre- kerâhet yoktur. Oturup Yâsîn Sûre-i Celîlesi'ni okumak da pek sevabdır, bu yüzden Allâhü Teâlâ'nın ölülerimize kolaylık vereceği, okuyana da ölümler adedince hasenat ihsan buyuracağı Hazret-i Ali (kerremallâhü vecheh)'den ve Hazret-i Enes'ten (radiyallâhü anh) rivâyet olunmuştur.

Cenâze evinde veya kabir yanında ücretle Kur'ân-ı Kerîm okutmak ve mezarlıkta yemek dağıtmak bid'attir.¹¹⁸

Gayr-i Müslimlerin Kabirleri

İslâm yurdunda bulunan zimmîlerin kabirlerine de zarar verilmez. Çünkü onlara hayatlarında eziyet verilmesi haram olduğu gibi öldükten sonra da kabirlerine zarar vermek, kemiklerini kırmak, yerlerini dümdüz etmek haramdır. Zimmet, bir ahiddir, bir mukaveledir, buna her hâlukârda riayet îcâb eder.

¹¹⁷ Fetâvâ-yı Hindiyeye, c. 5, s. 350.

¹¹⁸ İbn-i Âbidîn, Reddül Muhtar, c. 2, s. 240.

ŞEHİTLER VE HAKLARINDAKİ HÜKÜMLER

Bu mevzûdaki şehîdden maksad şehîd-i kâmil, yani Allah yolunda öldürülmüş olan şehîdlerdir.

Şehâdet, büyük bir mertebedir. Allah yolunda canını feda eden bir Müslümana "Şehîd" denir, cem'i: Şühedâdır.

Böyle bir zâta şehîd denilmesi; ya Cennete gireceğine şehâdet olunduğu veya vefâtı anında bir takım rahmet melekleri hazır bulunduğu ve yahut kendisi Hak Teâlâ'nın manevî huzurunda hazır olarak rızıklandırılacağı içindir.

Şehîdlerin, Allâhü Teâlâ nezdinde kıymetleri pek büyüktür. Hak yolunda şehîd olanlar, ebedî bir hayata sahiptirler. Bunlar ebedî bir âlemde dâimâ rızıklandırılacaklardır. Bunların bu meziyetleri sebebiyle, ayrıca yıkanmaları îcap etmemekte ve kanlı elbiseleri, kendileri için bir imtiyaz alâmeti olmaktadır. O kan, bir ibâdet ve itâat eseridir, yok edilemez. Ancak kendilerine dışarıdan temiz olmayan bir şey bulaşmış, isâbet etmiş ise o izâle edilir.

Şehidin üzerinden kefene elverişli olmayan kürk, palto, ayakkabı ve başörtüleri gibi şeyler ile zırhları ve silahları da çıkarılır, kalan diğer elbiseleri kefen-i sünnetten fazla ise azaltılır, noksan

ise münasib bir şey ilâvesiyle sünnet miktarına ulaştırılır.¹¹⁹

Şehîd Hükümünde Olan Kimseler

Suda boğulan, ateşte yanan, binâ enkâzı altında kalan, vebâ, tâun, ishal, sıtma, zâtülcenb, verem gibi bir hastalık sebebiyle veya akrep sokmasıyla ölen, nifas halinde veya gurbette iken veya ilim yolunda veya cuma gecesinde vefât eden bir Müslüman da sevab bakımından şehîd hükmündedir.

Sevabını Hak'tan bekleyen bir müezzinin ve doğru muâmeleli Müslüman bir tüccarın, ailesinin nafakasını temin için meşrû bir çalışma neticesinde ölen herhangi bir Müslümanın vefâtı da bu kabildendir.

Bütün bunlara, âhiret hükümleri itibariyle "şehîd" denir. Bu cihetle her birine "hakîkî şehîd" denilmektedir. Bunlar, dinî vazifelerine riâyetkâr kimseler ise âhiret hükümleri bakımından birer hakikî şehîddirler. Fakat dünya hükümleri itibariyle şehîd sayılmazlar. Binâenaleyh sâir İslâm ölüleri gibi yıkanır, kefenlenir, namazları kılındıktan sonra kabirlerine defnolunurlar.

Evinde veya başka bir yerde öldürülmüş bir halde bulunan bir Müslüman hakkında da böyle

¹¹⁹ Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkî'l-Felâh, s. 627-629.

muâmele yapılır. Çünkü onun zulüm ile öldürül-
müş olduğu yakînen bilinemez.¹²⁰

Velhâsıl şehâdet, büyük bir nimettir. İnsanın mes'ûd yaşayıp şehîd olarak vefât etmesi, hak-
kında pek büyük bir saâdettir. Bir hadîs-i şerîfte:
"Şehâdete nâiliyetini Allâhü Teâlâ'dan sıdk ile di-
leyen kimseyi, Allâhü Teâlâ, şehîdlerin mertebe-
sine eriřtirir, velev ki döşeginde vefât etsin" diye
buyrulmuştur. Bütün bunlar; ihlâsın, güzel niyetin,
yüksek makamları arzulamanın bir mükâfatıdır.¹²¹

MİRAS HUKÛKUNA RİÂYET

أَسْتَعِيدُ بِاللَّهِ: وَأَتَوْهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ..

"Allâh'ın size vermiş olduğu malından
siz de onlara verin"¹²² âyet-i kerîmesinden de
anlaşıldığı üzere mal, Cenâb-ı Hakk'ın kuluna
bahşetmiş olduğu bir nimettir. Milk (mülk) ise in-
san ile bir şey arasındaki şer'î bir bağlılıktır ki o
insanın tasarrufunu câiz, başkasının tasarrufu-
nu yasak kılar.¹²³

¹²⁰ Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkı'l-Felâh, s. 628.

¹²¹ Ö. Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlimihali, s. 349.

¹²² Nûr Sûresi, âyet 33.

¹²³ Seyyid şerîf Cürcânî, et-Ta'rifât, Babü'l-Mîm.

Verâset lügatte; vârislik, mirasta hak sâhibi olmak manalarına gelir.¹²⁴

Şer'-i Şerîf istilâhında da; bir meyyitin terikesine (bıraktığı mala) hilâfet yoluyla malik olmak demektir.

İslâm fıkhnın mühim bir kısmını teşkil eden ölünün terikesine taalluk eden haklardan ve terikenin muayyen hisselerine taksiminden bahseden ilme, Ferâiz ilmi denir.¹²⁵ Vârislerin hisselerini bildirir.

Ferâiz, ölünün teşhiz ve tekfininden, borçlarını ödedikten, vasiyetlerini yerine getirdikten sonra, kalan terikesini de vârisleri arasında taksimden ibarettir.

İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe Hazretleri, zamanında, fıkıh ilmini pek muntazam esaslara tâbi olarak kitaplara, bablara ayırarak zabt etti. Kitâb-ı Ferâiz'i, ilk tasnif eden; yazan zat, İmâm-ı Âzam Hazretleri'dir.

Müslümanların aldıkları mirastan hayır görmeleri ve âhirette de mesul olmamaları için dinimizin bu husustaki emirlerini aynı namaz, oruç,

¹²⁴ Şemseddîn Sâmi, Kâmûs-ı Türki, s. 1489.

¹²⁵ Ö. Nasuhi Bilmen, Hukûk-ı İslâmiyye ve İstilâhâtı Fıkhiyye Kamusu, c. 5, s. 207-9

zekât, hac ve sâir ibadetler gibi Allâh'ın emri olarak görüp onlar kadar mühim olduğunu ve hatta kul hakkı olmak hasebiyle daha hassas olduğunu idrakten uzak tutmamaları ve hayatlarında tatbik etmeleri icap etmektedir.

Resûlullâh Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bu ilmin fazileti ve lüzûmu ile alâkalı şöyle buyurmuştur:

"Ey Ebû Hüreyre! Ferâizi öğrenin ve öğretin. Çünkü ferâiz, ilmin yarısıdır. O unutulur ve ümmetinden nez' edilecek (sıyrılacak, çıkarılacak) ilk şeydir."¹²⁶

Ferâizin asılları on beş olup bunlardan yedisi kitap, beşi sünnet, üçü de icmâ-ı ümmet ile sabit olmuştur.¹²⁷ Kıyâs-ı fukahâ'nın bu ilimde medhâli (yeri) yoktur. Zira mukadderât-ı şer'iyeye (şer'î miktarlar) aklî delil olan (ve zan ifade eden) kıyas ile sabit olmaz.¹²⁸

Miras hukuku ve ilm-i ferâiz denildiğinde akla, meyyitin malından kime ne kadar hisse verileceği, kimin ne kadar alacağı gibi hususlar gelse de evvela bir kimse vefat ettiğinde onun malının

¹²⁶ Sünen-i İbn-i Mâce, Hadîs-i şerîf no: 2719

¹²⁷ Seyyid Şerîf Cürçânî, Şerh-i Sirâciyye, Hâmiş, s. 6.

¹²⁸ Molla Husrev, Mir'âtü'l-Usûl fî Şerh-i Mirkâti'l-Vusûl, c.1, s. 305.

Şer'-i Şerîfte beyan edilen miras hukuku üzere, ilm-i ferâize göre taksim edilmesinin lüzum ve ehemmiyetinin anlaşılması lazımdır.

Şer'-i Şerîfte her bir ferdin mülkiyet hakkı vardır. Genç yaşlı, erkek, hanım ve çocuk hepsinin ayrı ayrı mülkiyet hakkı vardır. Bu husus Usûl-i Fıkıh kitaplarımızda şöyle ifade edilir: İnsanın kendisi ile lehine ve aleyhine olan haklara ehil (sahip) olduğu "zimmet" diye tabir edilen bir vasfı vardır. İnsanın doğumdan önce lehine olan hakları (miras, vasiyet, neseb, hibe gibi), doğumdan sonra ise hem lehine hem de aleyhine olan hakları (bütün muâmelat) vardır.¹²⁹

Miras hukuku, bir kişi vefat ettiğinde borçlarını, vasiyetlerini, techîz ü tekfinini ve varislerin hakkını gözeten, herkesin hakkını teslim eden bir sistemdir. İslam hukuku her hususta olduğu gibi miras hukukunda da adâletin temin edilmesini gözetmiştir. Yoksa bazılarının iddia ettiği gibi kimine az kimine çok vererek bir adaletsizlik yapmamıştır.

Tabîi olarak İslam hukukunda kıza bir, erkeğe iki hisse, anneye, babaya, kız kardeşe, erkek kardeşe, zevc ve zevceye ilâhi takdir icabı başka başka hisseler verilmiştir. Bu miktarların

¹²⁹ Molla Husrev, Mirkâtü'l-Vusûi, c. 2, s. 624.

bir kısmı âyet-i kerîmeler, bir kısmı hadîs-i şerîfler ile bir kısmı da icmâ' ile sabittir. Bu miktarlar ile bir adaletsizlik mevzu bahis değil tam aksine hakkı gözetilmeyen insanların hakkı verilmiştir.

Şöyle ki rivayete göre câhiliyye devrinde Araplar "mızraklarıyla çarpışmayan ve yurdunu müdafaa etmeyen vâris olamaz" derler ve kadınları, gerek erkek gerek kız çocukları varis olarak tanımazlarmış.¹³⁰ Yani mal taksimi güçlüler arasında yapılmış. Bir kişi vefat ettiyse onun malına yakınları içerisinde güç kudret sahibi olanlar el koyar, diğerleri ondan mahrum kalır, hele hanımlar ve kız çocukları hiçbir şey alamazlarmış.

Cenâb-ı Hak, Nisâ Suresi'nin 11. âyet-i kerîmesinde şöyle buyuruyor (meâlen) : **"Allah size (miras hükümlerini şöylece) vasiyet (ve emr) eder: Evlâtlarınız hakkında (ki hüküm) erkeğe, iki dişinin payı miktarıdır."**

Miras ile alâkalı âyet-i kerimenin sebebi nüzulünde Atâ (rahimehullah) şöyle rivâyet etmiştir: Sa'd ibn-i Rebi' (radiyallahü anh) şehit olmuş, geriye hanımı, iki kızı ve bir de biraderi kalmıştı. Biraderi malın tamamına el koyunca, hanımı iki kızı ile beraber Peygamber Efendimize (s.a.v.) gelerek: **"Yâ Resûlallah! İşte Sa'd'ın kızları. Sa'd**

¹³⁰ Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, c. 2, s. 1294.

şehit edildi, bunların amcası da mallarını aldı.” diye halini arz etti. Resûlullah Efendimiz (s.a.v.): “Haydi şimdilik git. Ümit ederim ki Hazret-i Allah bu husustaki hükmünü yakında bildirecektir.” buyurmuşlardı. Bir müddet sonra kadın tekrar geldi ve ağladı, bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil oldu. Peygamberimiz (sallallâhü aleyhi ve sellem) kızların amcasını çağırdı ve “Sa’d’ın iki kızına sülüsân (terikenin üçte ikisini) kızların annesine de sümün (sekizde birini) ver, gerisi de senin.” buyurdu ve işte bu âyet-i kerîmenin mûcebince İslam’da ilk taksim olunan miras bu oldu.”

Fahreddîn-i Râzî (rah.), bu âyet-i kerîmenin tefsirinde Peygamber Efendimizin (s.a.v.) bi’setinden evvel câhiliyye devrindeki verâset ile alakalı şunları zikretmektedir: “Câhiliyye devrinde insanlar, iki yönden kendilerine varis seçerlerdi: Biri nesep (soy), diğeri ahd. Nesep cihetinden olan verâsette, küçük çocukları ve kadınları verâset ehlinden saymazlar sadece akrabalarından, at üzerinde harplere iştirak edip, ganimet almaya muktedir olanları verâsete ehil sayarlardı.”

Bu âyet-i celîleler ile Cenâb-ı Hak, kimin ne kadar hisse alacağını beyan etmiş ve miras hukukuna göre ilk taksim edilen mal, Evs bin Sâbit

hazretlerinin terikesi olmuştur.¹³¹ Yine bu âyet-i kerîmeler ve devamında gelenler ile İslam'ın ilk yıllarında tatbik edilen tevârüs sebepleri nesh edilmiş ve artık İslam'da kararlaşan verâset sebepleri neseb, nikâh ve velâ' olmuştur.¹³²

Bu izahlardan anlaşıldığı üzere bazılarının dediği gibi "Şer'-i Şerîf kıza az veren, erkeğe çok veren" bir kânun değil "hiç alamayan kızlara ve hanımlara nasip veren, hissesini ayıran" bir kânun-ı İlâhîdir.

Miras hukukunda Cenâb-ı Hak, erkeğe kızın hissesinin iki katını takdir buyurmuştur. İnsanlardan bazıları buradaki inceliği ve Mevla'mızın tesis etmiş olduğu adaleti idrak edemediği için hataya, hatta isyana düşmüşlerdir.

Burada şöyle bir سوال pek tabi olarak hatıra gelebilir. Hanım, erkekten zayıf ve rakîk, daha muhtaç bir fıtratta olduğuna göre mirastaki hissesinin erkekten fazla olması, hiç olmazsa müsavı olması lazım gelmez mi? Binâen aleyh erkeğin hissesinin iki kat olmasında hikmet nedir? Müfessirler ve fakihler, zamanımızda insanların fikirlerini meşgul eden bu سوالin hikmetini şöyle îzah etmişlerdir:

¹³¹ Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, c. 2, s. 1296-99.

¹³² Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, c. 2, s. 1296-99.

Sûrenin başından beri de anlaşıldığı üzere umûmî sûrette erkeklerin ve hanımların aile hayatlarına girmeleri istenilmektedir. Miras da bunun üzerine terettüp etmektedir. Hâlbuki aile hayatında infak mükellefiyeti erkeğe yüklenmiştir. Erkek, bir kendisi bir de zevcesi olmak üzere en az iki kişiye bakmakla mükelleftir. Binâenaleyh erkeğin masrafı çok, kadınıniki ise az olacaktır. Masrafın îrâd (kendisine verilen pay) ile mütenasip olması lazım gelir. Masraf erkeğe yüklenilirken îrâd (kendisine verilen pay) taksiminde kadına fazla veya müsâvi verilmesi hem iktisat kâidesine, hem de adâlet ve hakka muhalif bir zulüm olur. Asıl o zaman hukûkî müsâvât esası ihlal edilmiş olur.

Yine kadının, aldığı hisse ile hiçbir kimseye bakmak ve nafakasını karşılamak gibi bir mükellefiyeti yoktur. Hatta kocasının ve çocuklarının ihtiyaçları için bile harcaması mecbûri değildir. Kendi isteğine göre harçayabilir ve ihtiyaçlarında kullanabilir. Böylelikle aldığı hisseyi bekleterek ve değerlendirerek artırabilir.

Ayrıca da evlendiği zaman zevcinden mehir alacaktır. Erkek ise başta hanımına, çocuklarına, anne veya babasından hayatta kalana, muhtaç olmaları halinde kardeşlerine bakmak

ve onların nafakalarını karşılamak ile mükellef tutulmuştur. Bu cihetten bakıldığında erkeğin mükellefiyeti fazla, onun için hissesi de ona mütenasiptir. Kadının ise mükellefiyeti az ve hissesi ona mütenasiptir.

Cenâb-ı Hakk'ın koymuş olduğu ve miktarlarını bizzat tayin ettiği bu usûl, kadınların menfaati ve ihtiyaçlarına nazarla, nafakalarındaki (aldıkları hisselerdeki) fark -mükellefiyetlerinin muadili olmak üzere böyle bir hukûki ve iktisâdî dengeyi temin ederek- adâlet ve müsâvât düsturlarının ince ve güzel bir tatbikini tazammun etmektedir.¹³³

Bir manada 'Mevlâmızın kendi malı olup da kullarına verdiği' o mal, kulun vefatından sonra, hakîki sâhibi ve mâliki olan Allâhü Teâlâ'nın tasarrufuna geçer. Allâhü Teâlâ da bu malı, vefat eden kimsenin yakınları arasında kendi ilâhi tensibine göre (dilediklerine dilediği) miktarlarda verir.

İdrâk ve iz'ân sahibi ve ehl-i insaf olan Müslüman erkek ve hanımlar, zamanımızdaki insanların fikirlerini meşgul eden bu hususu bu cihetler ile düşündüğünde veya kendisine anlatıldığında İslam hukukunda gözetilmiş olan adâletin ince-liklerinde hiç şüphe etmeyeceklerdir.

¹³³ Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, c. 2, s. 1296-99.

Hulâsâ verâset, malın intikal yollarından birisi olup varis olan kişi, Mevla'mızın hak olarak ten-sib ve takdir buyurduğu bu mala malik olur. Bir kimsenin kendisine ait olmayan bir maldan, sa-hibinin izni olmaksızın istifade etmesi caiz olma-dığı gibi mirastan da hakkı olmayan malı yemesi haramdır. Haram yiyenin ise ameli de duâsı da makbul olmaz.

Hakîkatte ferâiz ilmi, adâletin icrâsı ve hakkın tahakkuku için gayet lazım olan bir ilimdir. Halk arasında meydana gelen münâkaşa ve kavga-ların çoğu verâset yönünden meydana gelir. Gariptir ki diğer kavgalar ekseriyetle yabancılar arasında meydana geldiği halde verâset kavga-ları akrabalar arasında meydana gelir. Bu kav-gaların halli ve hükme bağlanması ise ferâiz il-miyle mümkündür.¹³⁴

¹³⁴ Seydişehrî, Ferâidü'l-Ferâiz, s. 9.

ISKÂT ve DEVİR

ISKÂT ve DEVİR MESELESİ

Kazâya kalmış beş vakit farz ve vitir namazlarının affedilmesi ümidiyle yapılan sadaka verme muâmelesine “İskât-ı Salât” denilmektedir.

Fıkıh ıstılâhında namaz ve oruç borcunu düşürme mânâsına gelen “İskât-ı salât ve İskât-ı savm” tabirleri kullanılır.¹

Şöyle ki: Bir mükellef, namazlarını îmâ ile dahî olsa edâ veya kazâ etmeye gücü yeterken, edâ veya kazâ etmeksizin vefât etse, bunların İskâtı için yani; bunların manevî mes’ûliyetinden kurtulabilmesi ümidi ile kendi adına tasadduk edilmesi için malının üçte birinden vasiyette bulunmuş olması gerekmektedir. Bu takdirde geriye bıraktığı malın üçte birinden, namazlar mukâbilinde fideye verilerek aff-ı ilâhîye nâil olması için duâ edilir.²

¹ Şürunbülâlî, Nûru'l-İzâh, s. 96.

² Bu muâmele mümkünse cenâzenin defninden evvel yapılmalıdır.

Kılınamayan namaz borçları, iki şekilde ödenmiş olur:

Birincisi: Hâl-i hayatta iken geçirilen her namazı kazâ etmekle olur.

İkincisi: Kılınamayan namazlara vasiyet edip her namaza bir Ramazan orucu fitresi kadar fidye vermekle olur.

Kat'î cevâzı elde etmek için geçmiş namazları hayatta iken kazâ etmeli, ihtiyâten de İskât-ı salât ile vasiyette bulunmalıdır.³

İskât-ı salât için bir şey vasiyet etmemiş olan bir ölünün velîsi, yani mükellef olan vârislerinden biri tarafından teberruan verilecek bir mal ile de İskât-ı salât muâmelesi yapılabilir. Ölünün bu sebeple af olunması ümit edilir.

Yabancı bir kimse tarafından yapılacak böyle bir teberruan bu hususta yeterli olup olmadığında ihtilaf vardır. Ancak yabancı bir kimse tarafından ölü adına verilecek sadakadan da muhakkak ölüye sevab ulaşır.

Bir kimse hastalığı zamanında kazâyâ kalmış namazlarını İskât için fidye ve sadaka veremez. Çünkü bunları kazâ etmesi ihtimali vardır. Bu fidye hiç bir zaman namaz yerine geçemez.

³ Mehmed Şâkir, Cenâze Devirleri ve Vasiyet, s. 3-4.

Fakat bunu kazâ etmeye muvaffak olamayacağını düşünerek vasiyette bulunursa, bu vasiyeti vefâtından sonra, vârisi varsa bırakmış olduğu malın üçte birinden, vârisi yoksa malının tamamından yerine getirilir.

Bir ölünün terikesinden vasiyeti bulunmadığı takdirde, onun vârisleri, fidyeye vermeye mecbur değildir. Hele vârisler fakir olurlarsa, bir âdet veya bir iyilik düşüncesi ile bunları fidyeye yönlendirmek uygun olmaz. Bilhassa vârisler arasında çocuklar ve yetimler bulunursa, bunların hisselerinden fidyeye verilmesi asla câiz olmaz.

Iskât-ı Salâtın Meşrûiyyeti

Namaz için fidyeye verme hususunda açık bir delil ve icma' yoktur. Bu usul, delil ile sabit olan oruç fidyesine kıyas yolu ile de kabul edilmiş değildir. Belki bu bir ihtiyat eseridir. Hanefî müctehidleri bunu müstahsen (güzel) görmüşlerdir. Bunun kazâyâ kalmış namazlar yerine geçeceği iddiâ edilemez. Ancak böyle bir fidyeye vasiyeti, bir pişmanlık eseridir, bir istiğfar alâmetidir. Bunun, vâris tarafından teberru yolu ile yapılması da, bir şefkat ve hayırseverlik alametidir. Kazâyâ da artık bir imkân kalmamıştır. Bu sebeple bunun kabulü, Allâhü Teâlâ'nın rahmetinden ümit edilmektedir.

Binâenaleyh bu usul, bazılarının zannettiği gibi, sonradan İmam Birgivî merhum tarafından ileri sürülmüş bir şey değildir. Hanefî mezhebine dair yazılmış en eski kitaplarda dahi bu mesele bu şekilde mevcuttur.

Kısaca deniliyor ki: Fidyeye ile oruç borcunun düşeceği üzerine nas (kesin delil) vardır. Namaz da, Hanefî fıkıh âlimlerinin istihsânına göre oruç gibidir ve oruçtan daha mühimdir. Binâenaleyh kaza edilmesine imkân kalmamış olan namazlardan dolayı da fidye verilerek aff-ı ilâhînin tecellisini istemek de ihtiyâta münâsip görülmüştür.

İmam Muhammed eş-Şeybânî (rahmetullâhi aleyh) Ziyâdât adlı kitabında oruç fidyesi ile alâkalı görüşlerini anlattıktan sonra "Bir kimse namaz borcu için fidye verilmesini vasiyet etse, İnşâallâhü Teâlâ bu fidye, namazları için kifâyet eder." demiştir.⁴ Demek ki, bunun afv ve mağfi-
rete bir vesîle olacağı Allâhü Teâlâ'dan ümit edilir. Yoksa bu hususta kesin bir delil yoktur. Eğer bu fidyenin namazlara kifâyet edeceği kesin bir delîle veya kıyasa dayansaydı, Allâhü Teâlâ'nın dilemesine havâle etme cihetine gidilmezdi.

İmâm Muhammed Hazretlerinin, fidyenin kâfi olmasını, Allâhü Teâlâ'nın meşiyetine havâle

⁴ Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkî'l-Felâh, s. 238.

etmesi, bu mevzûda ictihâdın zayıflığına değil, her mevzûda ihtiyatlı hareket etmenin lüzumlu olduğuna hamledilmelidir.⁵

Fahrü'l-İslâm Aliyyü'l-Pezdevî (rahimehullâh) Usûl kitabında demiştir ki: "Oruç için fidye verilmesi hükmünün ma'kul bir illete mebnî olması muhtemeldir. Namaz da oruç gibi hatta oruçtan daha ehemmiyetlidir. Binâenaleyh acziyet hâlinde oruç yerine fidye verilebiliyorsa namaz hakkında fidye verilebilmesi daha evlâ olur. Zira namaz için fidye verilmesi nasla sâbit olsaydı zâten vermek mecburiyetinde olacaktık. Nasla sâbit olmadığı halde de vermekte bir beis yoktur. Lâkin namaz hakkında fidyenin câiz olduğuna -yani namaza mukâbil ve kâfi geleceğine- oruç hakkında hükmettiğimiz gibi hüküm veremeyiz. Ancak namaz hakkında fidyenin bi-lutfi ilâhi kabûlünü Allâhü Teâlâ'dan ümit ederiz."⁶

İbnü'l-Hümâm gibi, ictihad derecesine ulaşmış bir zâtın da, Fethu'l-Kadîr kitabındaki ifâdesine göre namaz, Hanefî imamlarının istihsânı ile oruç gibidir. Mademki oruç ile fidye arasında bir mümâselet-denklik şer'an sabit olmuştur, aynı şekilde bu denklik namaz ile fidye arasında da

⁵Şürübülâfî, Nûru'l-Îzâh, s. 96.

⁶Alâüddîn Buhârî, Keşfü'l-Esrâr, c. 1, s. 229.

sabit olabilir. Eğer böyle bir denklik varsa, netice elde edilmiş olur. Eğer denklik yoksa namaz için fidye, bir iyilik ve ihсандan ibaret olur. İyilik ve ihsan ise, günahları gidermeye vesiledir. Nitekim Hûd Sûresi 114. âyet-i kerîmesinde şöyle buyrulmuştur (meâlen): “İyilikler kötülükleri giderir.”⁷

İmâm Tahtâvî (rahimehullah) da bu hususta şöyle demiştir: “Bil ki orucun fidye ile ıskâtı hakkında nass -kat’î delil- vârid olmuştur. Namaz, oruçtan daha mühim olduğu için âlimler, istihsân delîli ile namazın da oruç gibi olduğunda (fidye verilerek ıskât edilebileceğinde) ittifak etmişlerdir. Âlimler arasındaki ihtilâf (ıskât-ı salâtın varlığında değil) oruçta olduğu gibi bir günlük namaza mı fidye verilecek yoksa her namaz için ayrı bir fidye mi verileceği husûsundadır. İtimâd edilen görüş ise her vakit için ayrı bir fidye verilmesidir. Bunu böyle bildiğin zaman, ıskât-ı salâtın aslı yoktur diyen kimsenin câhilliğini anlamış olursun. Çünkü böyle bir düşünce, mezhepler arasında ittifâk edilen bir hususu yok saymak demektir.”⁸

Fıkıh kitaplarımızdan Kûhistânî’de deniliyor ki: “Eğer ölü, namaz için fidye verilmesini vasiyet

⁷ İbn-i Hümâm, Fethu'l-Kadîr, c. 2, s. 359.

⁸ Tahtâvî, Hâşiye alâ Merâkı'l-Felâh, s.237.

etmemiş ise, velîsinin teberruu câizdir. Bunun müstahsen bir iş olduğunda ihtilaf yoktur. Bunun sevabı ölüye ulaşır.”

Hakikaten, hiç bir zaman namaz fidyesi ile namaz borçlarımızın ödenmiş olacağını iddia edemeyiz. Fakat âcizâne verilecek sadakalardan dolayı da, aff-ı ilâhîye nâil olmaktan ümidimizi kesmeyiz. Hiç bir hayır ve ihsan, Allah indinde zâyi olmaz. Verilen sadakalardan ve yapılan vakıflardan dolayı, müminin amel defterine dâimâ sevab yazılır.⁹

İskât ve Devre Dâir Bazı Hükümler

İskât-ı salât hususunda ölünün sene-i şemsiyye (mîlâdî sene) itibarıyla hayatı esas alınır. Şöyle ki: Ölü erkek ise on iki, kadın ise dokuz yaşından sonraki yaşadığı seneler hesap edilir. Bu zaman içinde namazlarını kılmış olsa dahi, bunların yerine getirilmesinde noksanlar bulunacağı korkusu ve düşüncesi ile bütün bu müddet için fidye verilmesi tercih edilir.¹⁰

Meselâ: Ölen bir erkeğin ömrü yetmiş sene olsa, bunun elli sekiz senesi için her bir namaz karşılığında bir fitre miktarı fidye verilir.

⁹ Ö. Nasuhi Bilmen, Büyük İslâm İlmihali, s. 312

¹⁰ İbn-i Nüceym, el-Bahru'r-Râik, c. 2, s. 97.

Ancak namaz fidyesi için tahsîs edilen para, bu müddet için kâfi gelmediği takdirde, bu para ekseriyetle birkaç fakire¹¹ devir şeklinde verilebilir.

Mesela: Altmış iki yaşında vefât eden bir kimsenin elli senelik hayatı için devir yapılmak istense, sadaka-i fıtır (fitre) miktarı 20 lira, tahsîs edilen fidye de 3600 lira olsa, bir aylık devir yapılır. Şöyle ki:

Vitir ile beraber bir aylık namaz, otuz gün itibarı ile yüz seksen vakit eder. Bunun fidyesi de, 3600 lira eder. Elli senede ise, altı yüz ay vardır. Bu halde bu 3600 lira birkaç fakir arasında altı yüz defa devredilir. Eğer bu para 7200 lira olursa, üç yüz defa devir kâfi olur. 1800 lira olursa, bin iki yüz defa devir gerekir. Hâsılı devir miktarı, İskât-ı salâta tahsîs edilen paranın miktarına göre değişir.

Fidyenin devri hususunda acele etmemelidir. Şer'î usulüne göre alıp verme muâmelesi yapılmalıdır. Şöyle ki: Ölünün velîsi yani mükellef vârisi fidyeyi fakire verirken "Falan oğlu falanın İskât-ı salâtı olmak üzere bunu al." deyip hakikaten

¹¹ Fakir: Nisap miktarı mala sâhip olmayan kimsedir. Nisap miktarı mala sâhip olan kimse zengin sayılır. Bunlar fitre, zekât ve İskât parâsı almaya ehil değillerdir. Zira kendileri bunları vermekle memurdurlar.

fakire kendi malı olmak üzere bu parayı vermelidir. Fakir de: "Kabiltü (Bunu aldım kabul ettim)." deyip aldıktan sonra kendi rızâsı ile o velîye tekrar "Vehebtü(hibe ettim)." deyip hibe ve teslim etmelidir. Velî de hibeyi kabul edip aldıktan sonra yine aynı şekilde o fakire veya başka bir fakire vererek kazâyâ kalan namaz miktârınca devri yapıp bitirilmelidir.

Böyle bir paranın fakire bağışlanması, fakirin de kerem ve cömertlik göstererek bunu bağışlayana geriye hibe etmesi, artık geçmişi telafiye gücü kalmamış olan bir din kardeşinin uhrevî mes'ûliyetini azaltmak gibi çok hayırlı bir maksada vesile olması sebebiyle, bu muâmele büyük bir şefkat ve kardeşlik alametidir. Bu uhrevî mes'ûliyet sebebiyle de ıskât muâmelesi henüz meyyit defnedilmeden önce yapılması münâsiptir.

Devir muâmelesini, ihtilafa düşmemek için ölünün bizzat velîsi yapmalıdır. Bizzat kendisi yapamazsa, yerine başka bir kimseyi bu hususta devamlı bir velâyet ile vekil olarak tayin etmelidir. Artık vekil, fidyeyi velî adına fakire vermeli ve fakirden velî adına onun bir elçisi sıfatı ile tekrar hibe olarak kabul etmelidir. Böyle olmazsa, o şahsın bu parayı başkasına vermeye ve velî adına almaya salâhiyeti olamaz.

Bir de kendileri ile devir yapılacak fakirler arasında çocuk, bunak, deli, zengin ve gayr-i müslim bulunmamalıdır. Bu hususlara da dikkat etmelidir.

Velîsinden başka birinin de ölü adına teberru yolu ile namaz için fidye verebileceğini söyleyen bazı fıkıh âlimlerine göre ise, böyle devamlı bir vekâlet verilmesine ihtiyaç yoktur. Başlangıçta fidyeyi vermeye velî tarafından vekil kılınan kimse, bunu fakire verir ve fakirin de kendisine yapılan hibesini kabul ederek bunu kendi tarafından ölü adına fakire tekrar temlik eder (mülkiyetine geçirir). Fakat birinci şekil tercih edilmiştir. Devirden sonra velînin veya vekilin eline hibe yolu ile dönen paradan, kendileri ile devir yapılan fakirlere, kalplerini hoş tutacak bir miktar bir şey verilir. Geriye bir miktar kalırsa, o da başka fakirlere sadaka olarak verilir. Eğer bu para yerine ziynet eşyasından, meselâ mücevherattan bir şey konulmuş olsa, bunun kıymeti üzerinden sadaka verilir.

Bozulup kazâ edilmemiş nafîle namazlar ve nezir edilip de eda edilmemiş nezir namazları ve kurbanları için de bir miktar devir yapılır. Hatta yapılmamış olan tilâvet secdesi de bir vakit namaz gibi sayılarak bundan dolayı da fidye verilir.

Namaz fidyesinin tamamını bir fakire bir günde vermek câizdir. Fakat oruç ve yemin keffâretlerinin fidyesi böyle değildir. Bu fidyeler bir günde bir şahsa tamamı birden verilemez. Ya bir şahsa yemin için on gün, oruç için altmış gün ayrı ayrı verilebilir veya bir günde yemin için on farklı şahsa, oruç için altmış farklı şahsa verilebilir.

Namaz fidyesinin vasiyet edilmesi, bunun vârisler tarafından teberru yolu ile yapılmasından daha iyidir. Bir de bu fidiye, daha ölü defnedilmeden verilmelidir. Münâsib olan budur. Fakat defnedildikten sonra yapılması da câizdir.

Ölünün velfisi, ölü adına kazâyâ kalmış namazlarını kılamaz, oruçlarını tutamaz. Fakat bu gibi ibâdetlerin sevabından ölmüş bir Müslümana hediye edilebilir. Bundan ölünün faydalanaacağı, Allâh'ın ihsânından ümid edilir.

İmâ ile de namaz kılmaktan aciz olan bir hasta, bu hal üzere vefât edecek olsa, bu hastalığı müddeti içinde kılamamış olduğu namazlar için vasiyette bulunması îcâb etmez. Çünkü bunları kaza etmeye mükellef olacağı bir zamana yetişememiştir. Binâenaleyh bu namazlar, vefât eden üzerine terettüp etmiş bir borç olmamıştır ki fidiye verilmesi yoluna gidilsin.

İskât-ı Salât Devrinin Yapılış Usûlü

Evvelâ bir Fâtîha-i şerîfe ve üç İhlâs-ı şerîf okunur. Usûlünce hediye edilir. Sonra meyyit adına İskât-ı salât için vekîl tayin olunan kişi yani devir yaptıracak kimse, devire başlamazdan önce, devir yapacağı kimselere devir hakkında malumat verir. Böylece devir yapılacak kimse kendisine sadaka olarak hibe edilen parayı hüsn-i rızâsıyla geri hibe eder. Yapılan amel de kerâhatten sâkit olmuş olur.

Devir yaptıracak kişi şöyle söyler: "Kardeşlerim, buraya oturmaktan muradımız merhum falan kimsenin haklarını İskât etmektir. Şu paraları, onun kazâya bırakmış olduğu namazlarına fidye olmak üzere size vereceğim. Siz, bu parayı kabul ettiğinizde kendi mülkünüz olacak. Sonra hüsn-i rızânızla bana geri hibe edersiniz."

Devir yapmak kolay olması için paraları bir beze veya mendile sarabilir. Bundan sonra devir yapacağı kişileri tek tek karşısına alarak: "Şu paraları falan oğlu falanın bir aylık veya on beş günlük kazâya kalmış namazlarının İskâtına fidye olarak sana verdim, aldın kabul ettin mi?"¹² diyerek parayı karşısındakinin eline teslim eder. Karşısındaki de: "Kabiltü (kabul ettim)." deyip eline

¹² Vekil, parayı ilk defa verirken (yani devre başlarken) hibe ettim dememelidir. Zira hibe, karşılıksız vermek demektir.

alır. Eline aldıktan sonra geri devir yaptırana: "Vehebtü (Şu parayı sana geri hibe ettim yani bağışladım)." diyerek parayı vekilin eline verir. Vekil de "Kabiltü (Ben de kabul ettim)." diyerek alır. Artık devir tamam oluncaya kadar bu minval üzerine her alış-verişte "kabiltü, vehebtü" denilir.¹³

Devir yaptıracak vekîlin etrafında meselâ on kişi varsa sağdan birinci kişiyi önüne getirip İskât-ı salâtteki miktarı 10'a bölüp çıkan miktarı karşılıklı olarak "kabiltü-vehebtü" ile devir yaptırır.

İskât-ı salât bittikten sonra keffâret-i oruç için altmış kişi ile birebir İskât yapılır. Altmış kişi yoksa altmış gün olacak şekilde her gün bir kişi ile de İskât-ı savm yapılabilir.

Tutamadığı oruçlar için tutamadığı günler adedince veya mükellef olduğu bütün seneler hesaplanarak devir yapılır. Şöyle ki 50 sene mükellef olarak yaşayan bir kimse için bir aylık fidye miktarı bir mendile sarılarak 50 defa devir yapılır.

Yemin için yine on kişi ile birer defa İskat yaptırılır. Onar tane hukûk-ı cîrân, hukûk-ı hayvanat, kurban borçları,¹⁴ hukûk-ı mâ vecebe aleyh hukûk-ı zevc veya zevce için devir ile İskât yaptırır.

¹³ Mehmed Emin Geredeî, Hediyetü'l-Kabr, s. 96.

¹⁴ Kesemediği kurbanlar için bir kurban bedeli bir mendile sarılarak mükellef olduğu sene kadar devir yapılır.

Erkek meyyitin İskât-ı salâtına bir misal:

60 yaşında vefât eden bir kimsenin İskât-ı salâtı için şöyle devir yapılır:

Devir için mevtânın maddi durumuna göre geriye bıraktığı malların üçte birinden 1 aylık namaz fidyesi ayrılır.

1 ay ortalama 30 gün kabul edilir. Vitirle birlikte günde 6 vakit namaz olduğundan 1 ayda $30 \times 6 = 180$ vakit eder.

180 vakit namazla tayin edilen fitre miktarı çarpılarak devir yapılacak aylık para miktarı belirlenir. Meselâ o senenin fidyeye miktarı 25 lira olduğu kabul edilerek; $25 \times 180 = 4500$ lira ayrılır.

60 senelik ömründen çocukluk devresi olan 12 sene çıkarılır, $60 - 12 = 48$ sene kalır.

Geriye kalan 48 sene, bir senede 12 ay olması itibarıyla 12 ile çarpılır. $48 \times 12 = 576$ ay yapar.

Binâenaleyh belirlenen bir aylık fitre (4500 lira) bir mendile sarılarak 576 defa devir yapılır.

Vefat etmiş olan bir kadının İskât-ı salâtına misâl:

67 yaşında vefât eden bir kadının İskât-ı salâtı için şöyle devir yapılır:

Devir için mevtânın maddi durumuna göre geriye bıraktığı malların üçte birinden 1 aylık namaz fidyesi ayrılır.

1 ay ortalama 30 gün kabul edilir. Vitirle birlikte günde 6 vakit namaz olduğundan 1 ayda $30 \times 6 = 180$ vakit eder.

180 vakit namazla tayin edilen fitre miktarı çarpılarak devir yapılacak aylık para miktarı belirlenir.

67 senelik ömründen çocukluk devresi olan 9 sene çıkarılır, $67 - 9 = 58$ sene kalır.

Geriye kalan 58 sene, bir senede 12 ay olması itibariyle 12 ile çarpılır. $58 \times 12 = 696$ ay yapar.

Binâenaleyh belirlenen bir aylık fitre 696 defa devir yapılır.

Tesbit edilen devirler (misallerde görülen erkek için 576, kadın için 696 defa yapılacak devir) bir kişi ile yapılabildiği gibi birden fazla kişi ile de yapılabilir. Birden fazla kişi olursa, tesbit edilen devir miktarı kişi adedine göre taksîm edilir.

Şâyet vefat eden kimsenin devir parası az olmak sebebiyle bir aylık iskâta kâfi gelmez ise devir on beş günden veya daha az bir vakitten hesaplanabilir. On beş günden hesaplandığı takdirde devir için çıkan neticeye bir misli daha ilâve edilir yani $576 + 576 = 1152$ defa devir yapılır.

•

Kaynakça

Ahmed Zühdü Paşa, Mecmûatü'z-Zühdiyye, Matbaa-i Osmâniyye, Dersaâdet, 1311.

Alâüddîn el-Buhârî, Keşfü'l-Esrâr, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1997.

Alâüddîn el-Kâsânî, Bedâiu's-Sanâi', Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1986.

Ali Haydar, Teshîlü'l-Ferâiz, Nadir Eserler Kitaplığı, İstanbul, 2015.

Bedreddin el-Aynî, Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut.

Seyyid Şerîf Cürcânî, Şerhu's-Sirâciyye, Fazilet Neşriyat, İstanbul.

.....et-Ta'rifât, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 2007.

Ebû Abdullah el-Buhârî, el-Câmiu's-Sahîh, Dâru İbn-i Heysem, Kâhire, 2004.

Ebû Abdullah İbn-i Mâce, es-Sünen, Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, Beyrut.

Ebû Dâvud, es-Sünen, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut.

Ebû İsâ et-Tirmizî, es-Sünen, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1998.

Kaynakça

Ekmelüddîn Bâbertî, el-Înâye fî Şerhi'l-Hidâye, Dâru'l-Fikr, Beyrut, tarihsiz.

Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2015.

Fetâvâ-yı Hindiyeye, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1991.

Haddâdî, Ebû Bekir bin Ali, el-Cevheretü'n-Neyyire, Fazilet Neşriyat, İstanbul.

Hâdimî, Berîka-i Mahmûdiyye, Matbaatü'l-Halebî, Mısır, 1348.

Hâfız Muhammed Esad, Dürr-i Yektâ Şerhi, Matbaa-i Osmâniye, Dersââdet, 1309,

Hâkim Nîsâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, Dâru'l-Haremeyn, Kâhire, 1997.

Heyet, Silsile-i Sâdât-ı Nakşibendiyye, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2017.

İbn-i Âbidîn, Reddül Muhtar, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1992.

İbn-i Hümâm, Fethu'l-Kadîr, Dâru'l-Fikr, Beyrut, tarihsiz.

İbn-i Nüceym, el-Bahru'r-Râik, Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, Beyrut, tarihsiz.

İbnü'l-Mülakkan, el-Bedrü'l-Münîr, Dâru'l-Hicre, Riyad, 2004.

İbrahim Halebî, Halebî-i Sağîr, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul.

İmâm-ı Rabbânî (kuddise sirruh), Mektûbât-ı Şerîfe, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2017.

İmamzâde, İslâm Ahlâkı ve Âdâbı-Şir'atü'l-İslâm, Fazilet Neşriyat, İstanbul.

Mehmed Emin Geredevî, Hediyetü'l-Kabr, İbrahim Efendi Matbaası, Dersââdet, 1318.

Mehmed Şâkir, Cenâze Devirleri ve Vasiyet, Ahmed Kâmil Matbaası, 1340.

Mehmed Zihni, Ni'met-i İslâm, Nâdir Eserler Kitaplığı, İstanbul, 2016.

Molla Hüsrev, Mir'âtü'l-Usûl fî Şerh-i Mirkâtî'l-Vusûl, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2016.

.....Dürerü'l-Hukkâm fî Şerh-i Ğureri'l-Ahkâm, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2017.

Muhammed Alâüddîn, el-Hediyetü'l-Alâiyye, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1986.

Müslim bin Haccâc, Câmîu Sahîh-i Müslim, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, tarihsiz.

Nesâî, es-Sünen, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1991.

Ö. Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1955.

.....Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fıkhiyye Kamusu, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1985.

Serahsî, el-Mebsût, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 2000

Seydişehrî, Ferâidü'l-Ferâiz, Hizmet Matbaası, Dersaadet, 1311.

Şemseddîn Sâmi, Kâmûs-ı Türkî, Nâdir Eserler Kitaplığı, İstanbul, 2016.

Şürunbülâfî, Hâşiyetü'd-Dürer, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2017.

.....İmdâdü'l-Fettâh, Tab'atü'l-Muhakkık Beşşar Bekrî, Dımaşk.

.....Merâkı'l-Felâh, el-Matbaatü'l-Âlemiyye, 2002.

.....Nûru'l-İzâh, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2018.

Tahtâvî, Hâşiyetü alâ Merâkı'l-Felâh, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 2009.

Zeylaî, Tebyînü'l-Hakâik, Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, Kâhire.